

Iz arhiva slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Statistični obrazci 1. terenske ekipe (Šentjurij - Škocjan)

Ko smo v Slovenskem etnografskem muzeju sklenili strokovno javnost širše seznaniti z gradivom, ki ga hranimo v arhivu, smo se tudi odločili, da bomo najprej obdelali podatke, zbrane s t.i. statističnimi obrazci, ki so jih izpolnjevale prve povojne terenske ekipe Etnografskega muzeja.¹ Kot delo samo sta tudi izdelava in izpolnjevanje teh obrazcev pomenila za slovensko etnologijo pomembno novost.

Etnografski muzej si je namreč po osvoboditvi zastavil med drugim tudi nalogo, da bo s posebnimi etnografskimi ekipami sistematično raziskal ljudsko kulturo slovenskega podeželja.² Delo naj bi bilo, v nasprotju s predvojnimi obdobjem, ko »so se posamezniki mučili po terenu«, kolektivno, zaobjelo naj bi vse pojave materialne, socialne in duhovne kulture določenega geografskega območja po tedaj uveljavljeni sistematiki.⁴ Ekipe naj se ne bi zanimale samo za preteklost, temveč tudi za sedanjost.⁵ Podatki, zbrani s statističnimi obrazci, pa naj bi bili podlaga za kasnejšo obdelavo zbranega gradiva,⁶ kajti »etnografsko gradivo, nabrano v neki vasi, more biti postavljeno v pravo luč le tedaj, če razpolagamo z grobimi podatki o tem, iz kakšnega gospodarskega okolja to gradivo izvira.«⁷ Hkrati naj bi se etnologija z zbranimi podatki izkazala tudi kot aplikativna veda, ali z drugimi besedami, z njimi naj bi se etnologija kot znanost oddolžila družbi,⁸ saj bi »vsaj tiste rezultate, ki se tičejo asanacije naše

¹ Simikič Alenka: Pomen Orlovih ekip za muzejski dokumentacijski fond, Zbornik 1. kongresa jugoslovanskih etnologov in folkloristov 2, Ljubljana 1983, str. 466-457. Ista, O raziskovanju Etnografskega muzeja iz Ljubljane v Slovenski Istri v letih 1949 in 1950, referat za Paralele III, v tisku.

² Orel Boris: O pomenu etnografskih raziskovanj, *Tovariš št. 41*, 18. 12. 1950.

Več o vzrokih za uvedbo terenskih ekip glej v:

Orel Boris: V novo razdobje, SE I, Ljubljana 1948, str. 5-10.

Isti, Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge, SE I, Ljubljana 1948, str. 107-121.

³ Isti, Etnografsko delo na terenu. Delo Etnografskega muzeja na Dolenjskem I. 1948. SE II, Ljubljana 1949, str. 111.

⁴ Po prvi ekipi so bile narejene posebne vprašalnice, kvestionarji.

⁵ Orel Boris: Poročilo tov. Borisa Orla v diskusiji na V. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Novi Gorici (k referatu tov. Teplyja), tipkopis, Arhiv SEM.

⁶ Nadalj.

⁷ S.V., Nova slovenska etnografija, *Tovariš št. 28*, I. VII., 8. 10. 51.

⁸ Orel Boris: Poročilo tov. Borisa Orla v diskusiji na V. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Novi Gorici.

vasi, dala na razpolago naši ljudski oblasti ter tako prispevala k napredku naše vasi v smeri njene socialistične izgraditve.«⁹ Pobudo za izdelavo in izpopolnjevanje statističnih obrazcev je dal dr. Sergij Vilfan,¹⁰ ki je bil nekako »zadolžen« za pripravo raziskovanja socialne kulture in je te obrazce deloma tudi sestavil.¹¹ Statistični obrazci so vsebovali popis oseb v gospodinjstvu (fotografija obrazca št. 1), zemljiški popis (fotografija obrazca št. 2), hišni popis, družinski popis, popis živine in ostale pridelave (fotografija obrazca št. 3). Po prvi ekipi so tako hišni kot družinski popis dopolnili (fotografija obrazca št. 4).

Navedila za izpolnjevanje Lista za gospodinjstvo.

Ta list se izpolnjuje za vsako gospodinjstvo.

Kot gospodinjstvo smatramo vsako družino, ki živi kot samostojno gospodinjstvo oziroma ki vodi svoje lastno gospodinjstvo. Med klase gospodinjstev prištevamo tudi osebe, ki radi zadržajo svojega doma člove v istem gospodinjstvu, n. pr. hišni pomočniki, sodelavci, zaposleni delavci na posestvu, ki živi v starostni gospodinjstvu v istem gospodinjstvu in pod. Podoben status izpolnjuje vsak list za gospodinjstvo. Na drug strani lista za gospodinjstvo vpisuje starostno gospodinjstvo in vse klase gospodinjstev, kakor tudi taksano prisotne osebe, ki niso člani gospodinjstva, pa so na dan popisa nahajajo v gospodinjstvu. V I. oddelku vpisuje starostno gospodinjstvo. V II. oddelku vpisuje starostno prisotne osebe, ki na dan popisa niso bili prisotni v svojem gospodinjstvu. V III. oddelku vpisuje osebe, ki se sklopijo nahajajo v gospodinjstvu, niso pa člani tega gospodinjstva in karoli bodo popislani kot taksano odsotne osebe v svojem gospodinjstvu v kraju, kjer stalno prebivajo.

Na tega sledi, da vpisuje v oddelku „II. Začasno odsotni člani gospodinjstva“ osebe, ki stalno vohajo noč v JA, dijake in učence, ki se kolajo v drugem kraju, bolnike v bolnišnicah, osebe, ki so v zapora, ženske v domovih, ki so ob časa popisa odsotni, vrtniški delavci, ki se nahajajo v vrtni v svojo gospodinjstvo Oestre, državljani FLRJ, ki se nahajajo v inozemstvu ter člani diplomatskih predstavništva in delegacij, na službenem potovanju ali kot dijaki, študentji, vojsniki in pod. se prav tako popisujejo v svojem gospodinjstvu. Opatke osebe, ki se nahajajo v inozemstvu, se ne popisujejo.

V stolpcu 3 vpisuje za starostno gospodinjstvo vsako starostno gospodinjstvo, za klase gospodinjstev in osebe, ki so vpisane na seznamu starostno gospodinjstva, n. pr. brata, sestra, mati, oče, mati, brat, hišni pomočnik, gost, itd.

V stolpcu 4 ali 5 vpisuje vsakega „glave“ glave na se, ali je oseba moškega ali ženskega spola.

V stolpcu 6 vpisuje samo leto rojstva, dan in mesec rojstva.

V stolpcu 7 vpisuje odgovor po navodilih iz stolpca 8.

Nase vsebuje seznam prebivalcev in vsak oddelki posebej po spolu in vpisuje seštevilo v tabelo na prvi strani „Lista za gospodinjstvo“.

Dobrota, bolnik, pravobolnik, internist, domovni za starost, itd., se smatrajo kot vsa gospodinjstva, osebe v njih pa kot taksano prisotne osebe, izpolnjujejo popisne obrazce za klase gospodinjstev.

Se b. vršilo pod nadzorstvom upravnika ustanove, odobreno izkazna izvešta, prevereno in pod. Osebe v teh gospodinjstvih se ne vpisujejo posebej na list za gospodinjstvo, temveč se njih število vpisuje samo na prvi strani lista za gospodinjstvo v tabelo „Prejeto posnanih oseb v gospodinjstvo“, stolpec 7, 8 in 9.

Osebe bolniki, bolniki, domovni, itd., ki v teh ustanovah tudi stanovci, imenovani se trajno prisotni in izpolnjuje poseben list za gospodinjstvo.

Področnici in občani JA in NAR, ki stalnajo v vlogah, se popisuje po oddelkih v št. 33 „Navodila za popis prebivalstva“.

V primeru, da koga gospodinjstvo več kot 12 posnanih članov, vporočamo št. 3 ali več listov za gospodinjstvo.

ZVEZNA PLSANSKA KOMISIJA
OSIŠARNI STATISTIČNI URAD

Popis prebivalstva št. marec 1948.
Obraz P. 1. 2

List za gospodinjstvo

Prej izpolnjenostim pošljite praznil navodila!

Ljudske republike _____ Obraj - Merivo _____
KLO (rajoni) _____ Admistrativno _____
Ves, mesto (v mestih vlica) _____
in hišna številka _____

Mate Ropjanec 2 11,
Audolček Marijelo

(Prezeta, nase in paka številki gospodinjstva, oči, stran doma, seznam, itd.)

Pregled popisanih oseb v gospodinjstvu

Na dan popisa je bilo v tem gospodinjstvu								
I. Trajno prisotni oseb (klase gospodinjstev)			II. Začasno odsotni oseb (klase gospodinjstev)			III. Začasno prisotni oseb (klase gospodinjstev)		
moških	žensk	skupaj	moških	žensk	skupaj	moških	žensk	skupaj
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Na seznamu prebivalstva na pregled prebivalcev na drugi strani tega obrazca, ki je stolpec 1 in 2 na seznamu prebivalstva št. 4 oddelku, stolpec 4 in 5 se vnesejo posebej na št. oddelku na stolpcu 7 in 8 v podatki št. 33 oddelku.

Popise oseb v gospodinjstvu in zemljiški popis so člani ekipe izpolnili po podatkih, dobljenih v uradih okrajnih ljudskih odborov. Uporabili so iste obrazce, kot jih je uporabljala uradna statistična služba za popis prebivalstva in poseben popis zemlje. Hišni in družinski popis so opravljali na terenu.¹²

Statistične obrazce so izpolnjevali le v prvih sedmih ekipah. Kasneje so te popise opustili, izpolnjevali naj bi jih šolski delavci ob rednih popisih prebivalstva.¹³

Prva ekipa, ki je zajemala območje KLO Šentjurij, KLO Škocjan in del vasi KLO Turjak, je od 1.8. do 15.9.1948 obiskala 22 vasi in zaselkov. Skupino za socialno kulturo je vodil dr. Sergij Vilfan, obrazce pa sta izpolnjevali Lidija Prudič in Fanči Šarf. Delo obeh članic ekipe je bilo izredno težavno.¹⁴ Spraševali sta o

⁹ Nadalj.
¹⁰ Ustna informacija dr. Sergija Vilfana, maj 1986.
¹¹ Isto.
¹² Isto.
¹³ Ustna informacija Fanči Šarf, september 1983.
¹⁴ Ustna informacija Fanči Šarf, april 1986.

V II. in III. oddetek vpisite priselne in odselne starišine ter člane gospodinjstva, v III. oddetek pa vsakomur priselne osebe, ki niso člani gospodinjstva.

Značilni št.	PRIMEK, OČETOVO IME IN IME starišine in članov gospodinjstva ter različno priimek ostalih		SPOL			ZAPOLNITVE		Navodila za izpolnjevanje stolpca 7 — zaposlitve
	1	2	3	4	5	6	7	
1	Ardalčič Marijeta		Starišine			1917		1. a) kmetovalec s kmetijskim posestvom -- starišina gospodinjstva
2	Jakov		Član			1917		b) kmetovalec -- član kmetijskega gospodinjstva
3								2. kmetovalec -- član kmetijske obdruževalne zadruge
4								3. a) ribič, lastnik sredstev za ribištvo
5								b) ribič, ribički (najmanj) delavec
6								c) ribič, član ribiške zadruge
7								4. a) industrijski delavec
8								b) poljedelski delavec
9								c) gradni delavec
10								d) strojni delavec
11								e) obrtni delavec
12								f) ostali delavci (gradbeni delavec, gospodinjstva pomočnica, perica, postrežnik, delavec na ostalih delih, itd.)
I. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
II. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
III. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
IV. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
V. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
VI. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
VII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
VIII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
IX. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
X. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XI. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XIII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XIV. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XV. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XVI. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XVII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XVIII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XIX. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XX. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXI. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXIII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXIV. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXV. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXVI. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXVII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXVIII. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXIX. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								
XXX. skupaj vsaj en priselni član gospodinjstva								

Podpis starišine gospodinjstva ali njegovega namestnika:

1946

Marijeta Ardalčič

Mole kopljene 2 - Andrejšela Majesta

Znaljivost površine	Opredeljena površina	Njive	Vrtovi			Svaki			Vrsta			Neto no	Skupaj
			ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha		
vse lastne površine	IV.	1 06						1 74				1 89 - 05	4 74
vsesto v trajen skup	V.												
dobljene v trajen užitek	VI.												
skupaj V & VI	VII.												
dane v trajen skup	VIII.												
dane v trajen užitek	IX.												
skupaj VIII/IX	X.												
Izkoriščena površina gospodarstva IV-VIII-IX	XI.	1 06						1 74				1 89 - 05	4 74

Male kmetije 2 pri Polancu
 Kraj.....h.št.p.d.....

Kuče žele Novejate
 Lastnik:.....(kraj)
 Najemnik:.....

HIŠNI POPIS

Tip naselja: strnjeno (vrstno) (gručasto), raz- treseno, zaselek (raztreseno, gručast)	Voda: studenec tekoča (potok) vodnjak kavnica filtr. (last. sam.) nefiltr.
Število hiš v vasi: 1, 2, 3, 5, 9, 15 in več	Število sob: 2
Hiša: .. 60 ... m ² hiša - kajža Zidava: kamen, opeka, pollesena, lesena Kritje: slama, opeka, škrlj, škodlje, cement Kuhinja: črna - štadilnik Število stavb nad 2 x 3 m (lastna streha) 3 Snopišče: odprto, betonsko, pokrito Stranišče: leseno, zidano; v hiši, prizid, poseb.	Število postelj: 2 Število prebiv.: 1

DRUŽINSKI POPIS

Vsa 1 ascendent v kraju od 1. .... Ostali priseljeni iz.....

Starost	umrli	prisotni	izseljeni v jugosl.	štud.	izseljeni v inos.	Opombe:
1.						
2.						
3.		0	000			
4.						

Izven sorodstva: priseljenih.....
 domačinov.....

Socijalni položaj: kmet

(moji ubit.)

Prevzem: Inter vivos, mortis causa; intest, testam
 najjši, starejši, srednji
 nakup od nesorodnika

Jena po mozi

Prevzitek: da, ne; skladnost: da, ne; hrana: sam, skupaj

ZEMLJA

Raštresena ali skipe:
 Ledinska imena:

Crnačba po velikosti:
 Pregled:

kajža ker je vsa vol apr...
 in je hiši ostalo od dvehi gornje
 samo se 4 ha zemlje

Živina: Agor, 1pr

OSTALA PRODUKCIJA

1. Domača obrt (kmeta): poltreljice (redaj ne več)
2. Samostojna obrt (kmeta):

+ kmet

Opombe: (Kratka zgodovina rodbine glede na priselitve in odselitve, razvoj poklicev itd.)

*... hiša je bila nekdanj ostanek ...
je bila zločinca z ...
... je ...
... je ...*

Narodnost:

Socialni položaj: ... *Armej* .....
(Označba po kategorijah popisa prebivalstva)

Način prevzema posestva:

med živimi - v dednem nasledstvu (testamentarno ali po zskonskem nasledstvu)

mlajši - starejši - srednji - žena ...

nakup (označi kako: na dražbi, pogodba ipd.)

Preživitek: da - ne; **skladnost:** da - ne; **hrana:** sam - skupaj

ZEMLJA

Rastresena ali skupaj: *Skupaj*

Ledinska imena: *2. ž. ž. ...*

Označba po velikosti: ("grunt", polgr., "zmlje" itd.)

Živina: *40 " 1 n.*

OSTALA PRODUKCIJA

1. Domača obrt (katera) : -

2. Samostojne obrt (katera) : -

MOREBITNE PRIPOMBE

²² Pri obdelavi zemljiške površine smo upoštevali izraze, kakršne so uporabljali v ekipi: grunt, kajža itd.

stvarah, o katerih še danes težko dobiš točne podatke, kaj šele ob času obvezne oddaje živine in pridelkov. Zato ne preseneča, da je hišni popis točneje in bolj popolno izpolnjen kot npr. popis živine, pri katerem podatki pogosto manjkajo. Prav zaradi nezaupanja prebivalstva je ta del ekipe določeno naselje obiskal šele takrat, ko so v vasi že bili drugi člani ekipe in si pridobili zaupanje.¹⁵ Kljub vsem težavam pa sta članici ekipe za socialno kulturo stopili v vseh 370 hiš, kolikor jih je bilo takrat na tem območju, izpustili nista niti tistih, ki so jih ob rednem popisu istega leta zgrešili uradni popisovalci.¹⁶

Žal gradivo, zbrano v osemnajstih t.i. Orlovih ekipah,¹⁷ iz raznih vzrokov ni bilo obdelano in objavljeno, le deloma je bilo obdelano v posamičnih razpravah članov ekip. Podatki, zbrani s statističnimi obrazci, so bili prav tako deloma uporabljeni v nekaterih raziskavah, širše pa so bili prikazani na razstavi v Moderni galeriji leta 1953, ki jo je Etnografski muzej pripravil potem, ko je deset terenskih ekip opravilo svoje delo. Tam so bile znotraj oddelka za socialno kulturo prikazane posestne razmere na Dolenjskem, zemljiška razdelitev, izseljevanje dveh generacij v tujino; prikazane so bile socialno-higienske razmere v raziskanih območjih: način pridobivanja vode, stanje gnojišč, stranišč, število nezaposlenih in drugo¹⁸ (glej fotografije).

Za prispevek v tej številki Slovenskega etnografa smo sklenili obdelati podatke, zbrane v desetih vaseh, ki so sodile pod KLO Šentjurij (danes Podtabor), ter opozoriti na posebnosti in skupne značilnosti teh vasi. Zaradi manjkajočih podatkov, včasih pri popisu gospodinjstva, včasih pri hišnem popisu, smo imeli nekaj težav in smo zato pri vseh obdelavah dodali tudi rubriko Brez podatkov, ki pove, kaj bi bilo treba preveriti. Iz popisnih listov smo pri obdelavi izpustili

IZ SOCIALNE STATISTIKE

KLO	ŠTEV.			HISE			OZNAKA			ZIDAVA				KRITJE		KUHINJA		VODA			LEŽIŠČA		
	HIŠNIH POPISNIH	POSREDOVANI	NEPOSREDOVANI	BRVČARJE	TRAVARJE	TRAVARJE	KAVČA	BAYTA	HALA	LESENA	IZ KAMNA	KAMENI	OPRA	OPRA	OPRA	OPRA	OPRA	OPRA	OPRA	OPRA	OPRA	OPRA	OPRA
ŠT. VID	194	13	35	146	8	20	168	9	24	143	18	43	151	70	124	148	40	6	786	590	196	252	
RADOVIHOVA VAS	112	4	11	98	4	6	93	3	17	79	13	14	98	39	73	66	29	17	484	386	98	202	
D.O.B.	150	221	31	94	11	4	7	129	5	25	110	11	42	108	75	75	68	59	23	623	409	274	402
	456	438	77	338	23	433	390	17	66	332	42	99	357	184	272	282	128	46	1953	1385	568	292	

¹⁵ Isto.

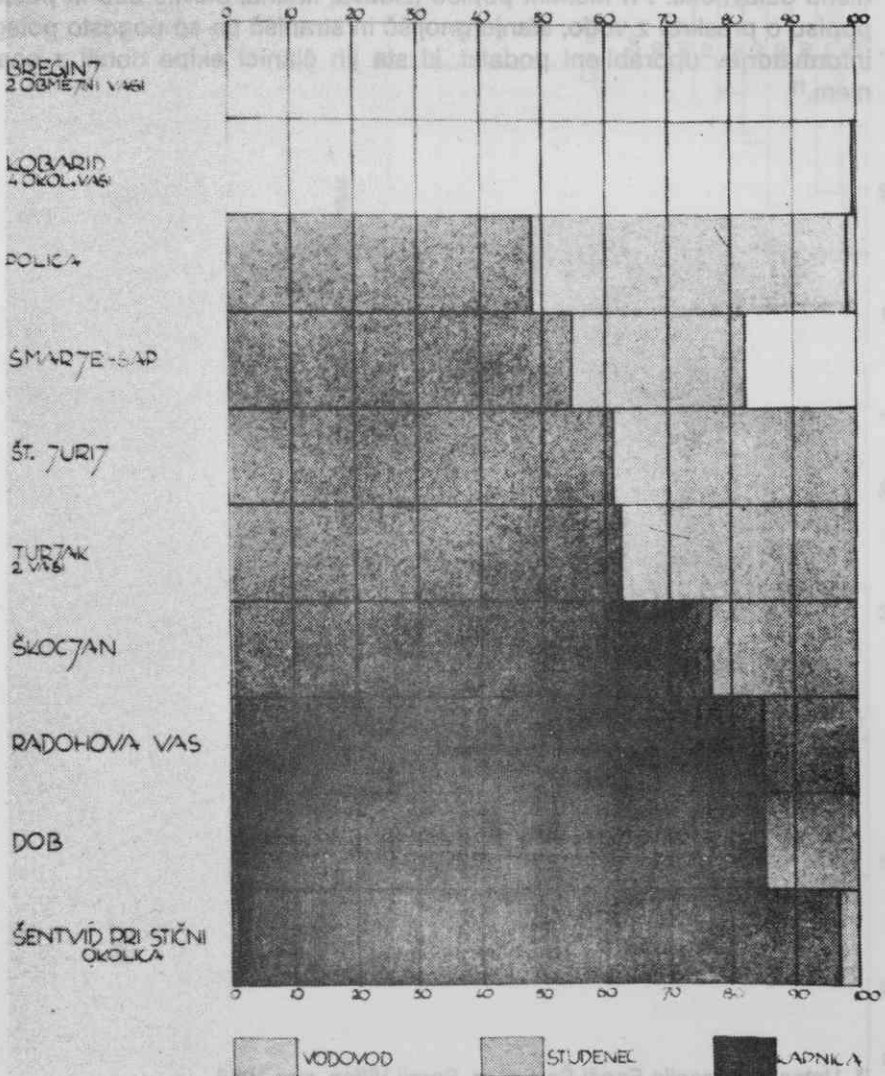
¹⁶ Orel Boris: Poročilo tov. Borisa Orla v diskusiji na V. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Novi Gorici.

¹⁷ Orel Boris je bil v letih 1948–1962 ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani in vodja terenskih ekip.

¹⁸ S.R., Etnografski muzej v Ljubljani pripravlja razstavo v Moderni galeriji od 22. 6. do 12. 7., Primorski dnevnik 1. IX., št. 146, 20. 6. 1953.

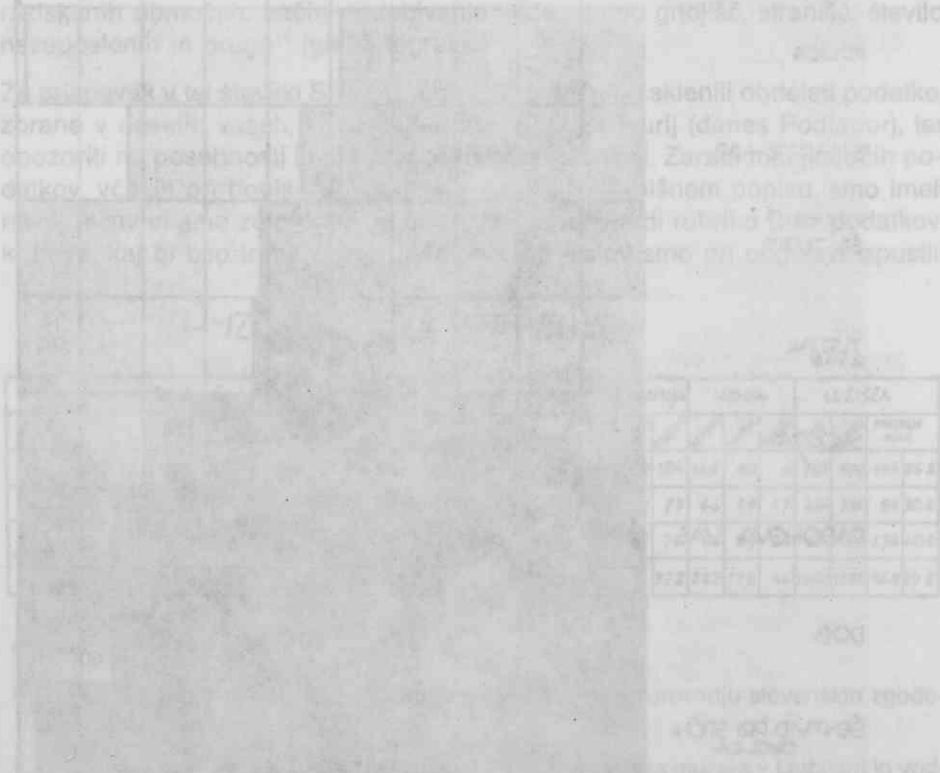

PRESKRBA Z VODO

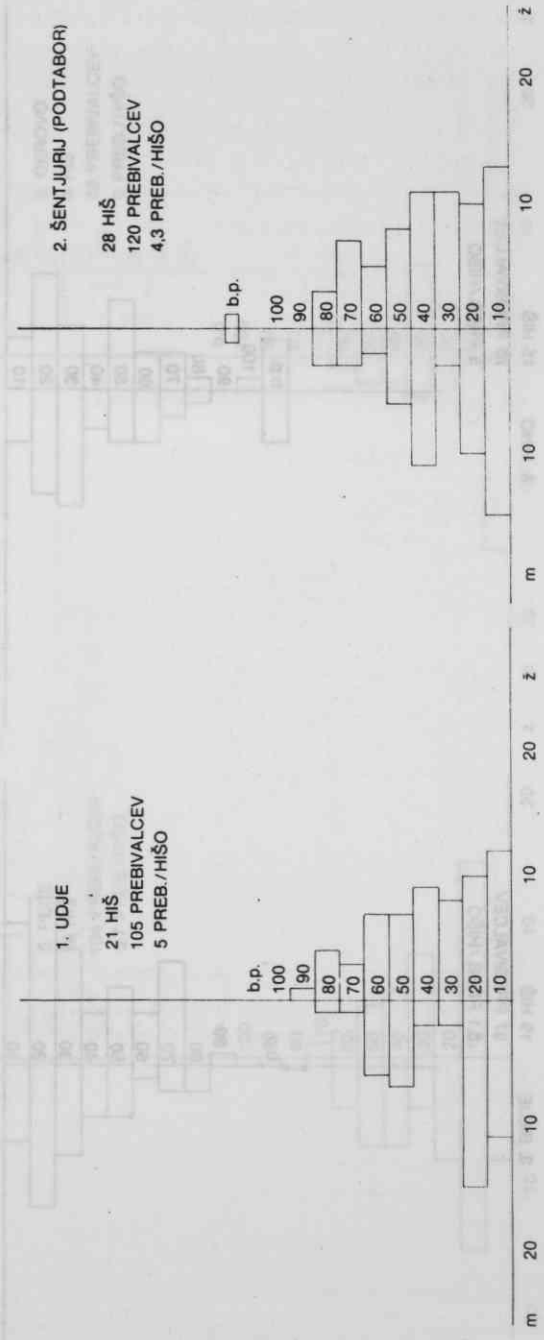
podatke o velikosti zemljiških površin (upoštevali smo le skupno zemljiško površino), število živine (zaradi pogosto manjkajočih podatkov) in socialni status, ki je bil označen po kategorijah popisa prebivalstva (kmet, industrijski delavec, včasih pa kajzar, gruntar – torej neenotno), zato smo raje pri družinskem popisu dodali rubriko Poklicna struktura gospodarjev.

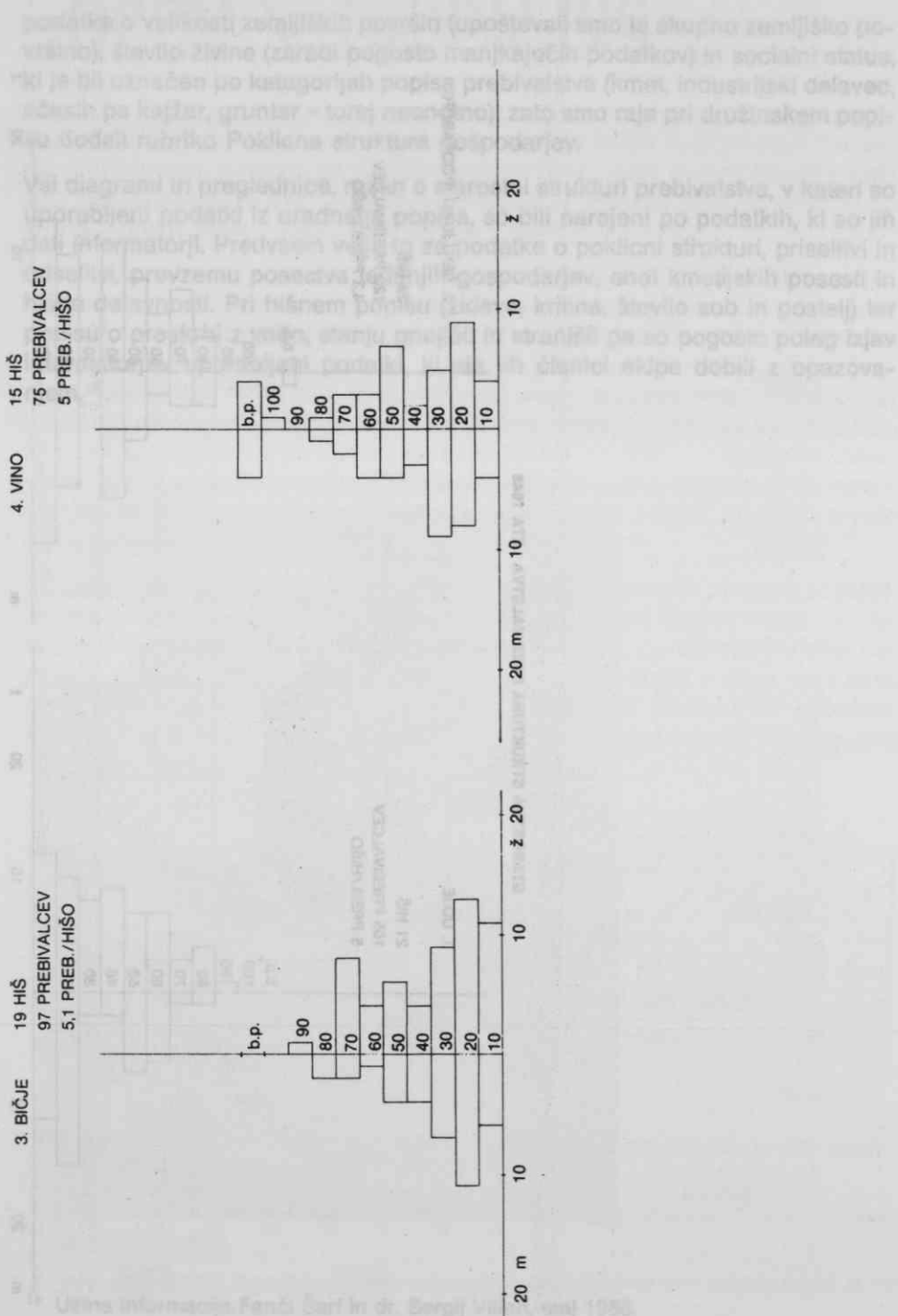
Vsi diagrami in preglednice, razen o starostni strukturi prebivalstva, v kateri so uporabljeni podatki iz uradnega popisa, so bili narejeni po podatkih, ki so jih dali informatorji. Predvsem velja to za podatke o poklicni strukturi, priselitvi in odselitvi, prevzemu posestva tedanjih gospodarjev, enot kmetijskih posesti in hišne delavnosti. Pri hišnem popisu (zidava, kritina, število sob in postelj) ter popisu o preskrbi z vodo, stanju gnojišč in stranišč pa so pogosto poleg izjav informatorjev uporabljeni podatki, ki sta jih članici ekipe dobili z opazovanjem.¹⁹

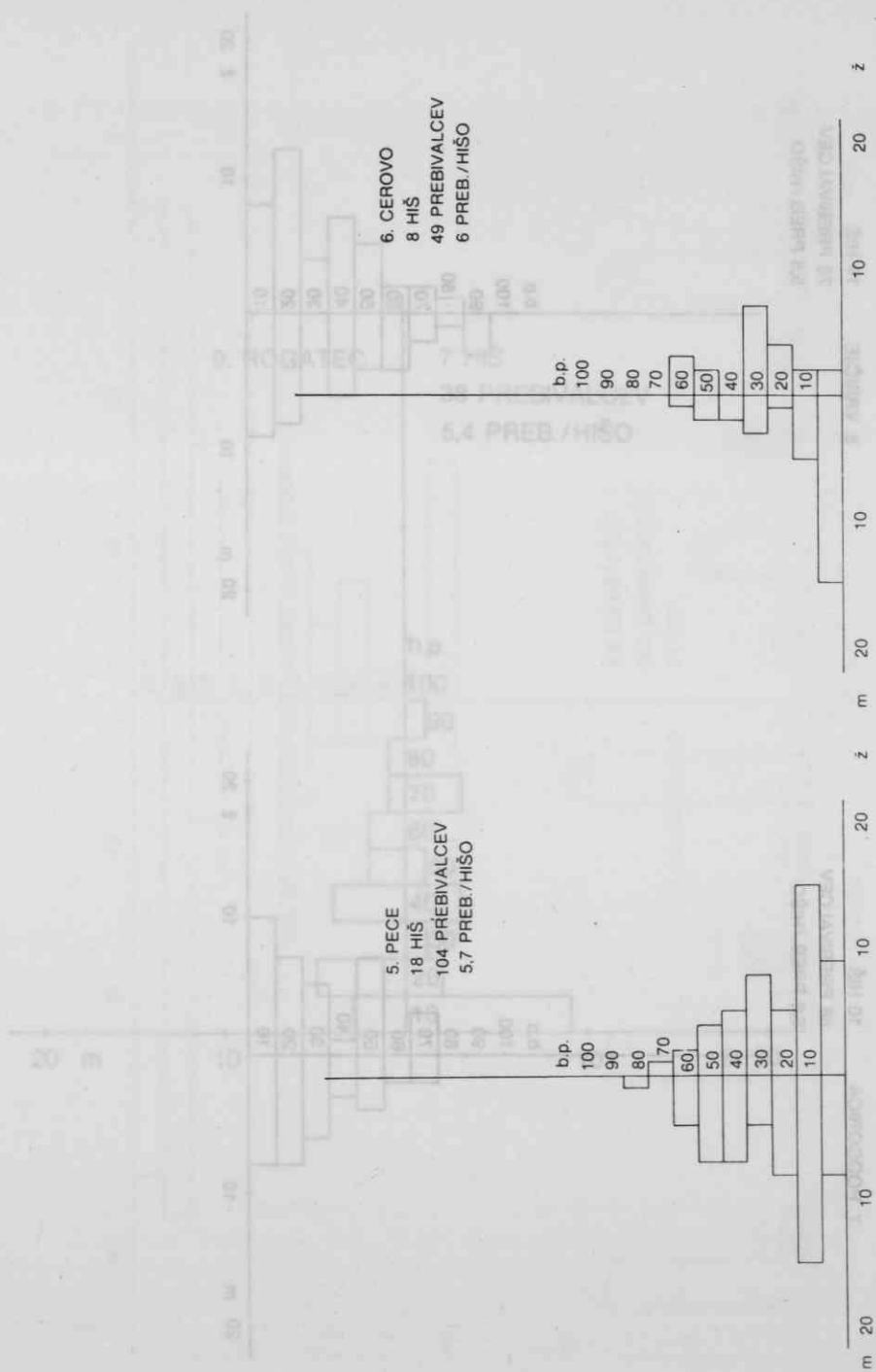

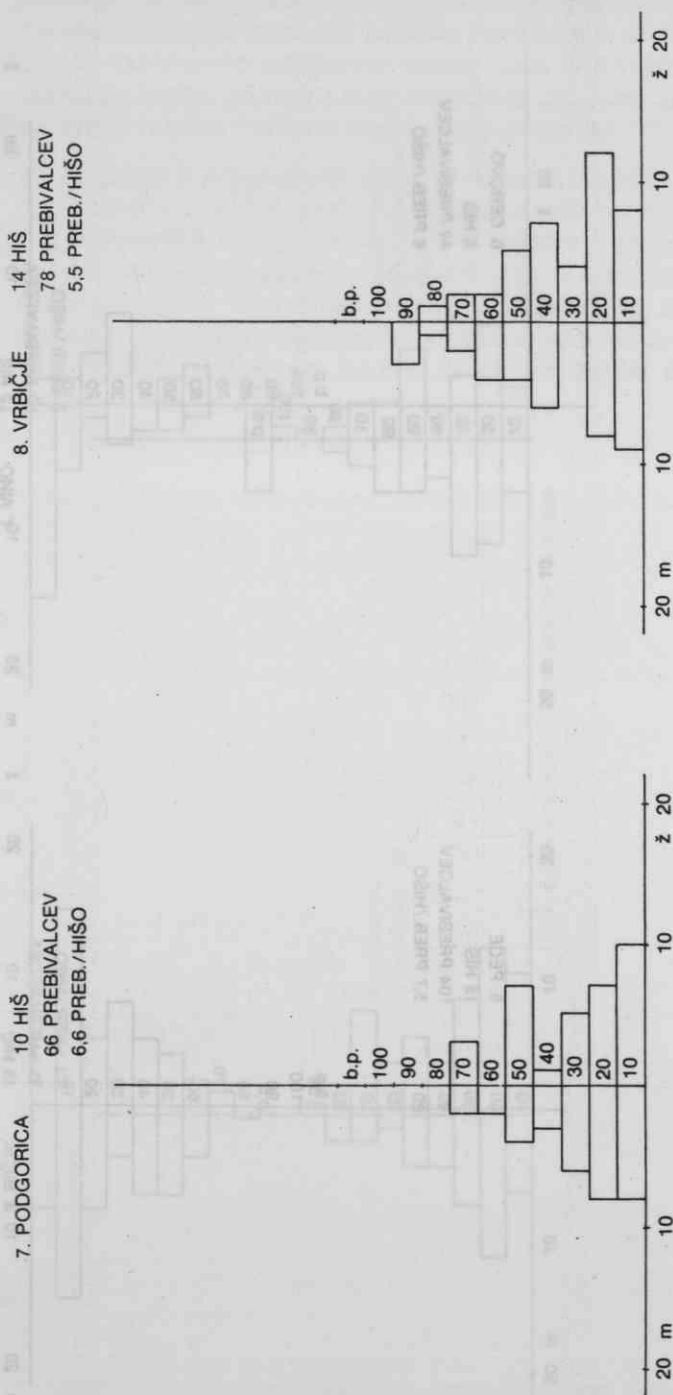
¹⁹ Ustna informacija Fanči Šarf in dr. Sergij Vilfan, maj 1986.

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALSTVA LETA 1948

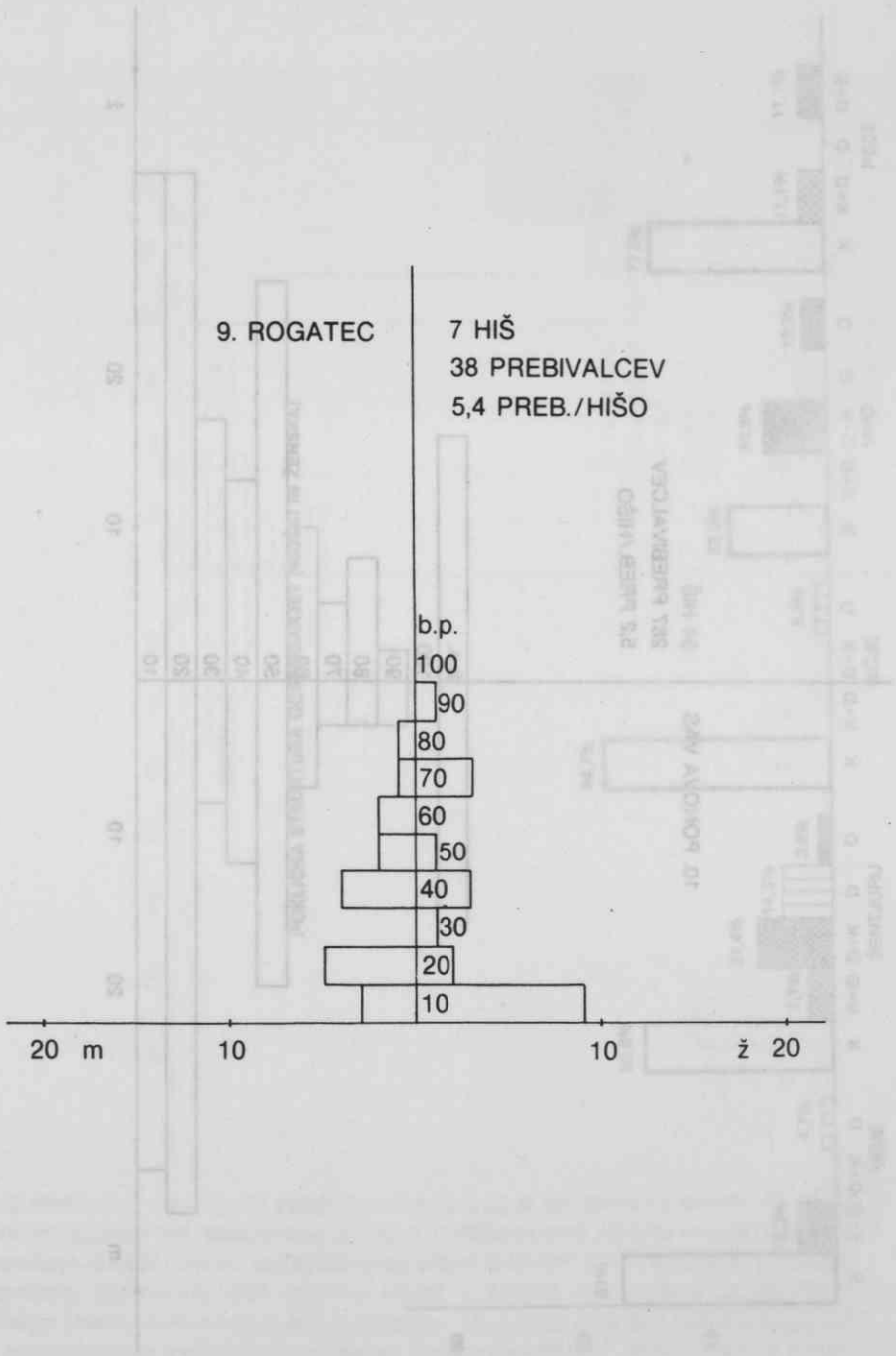

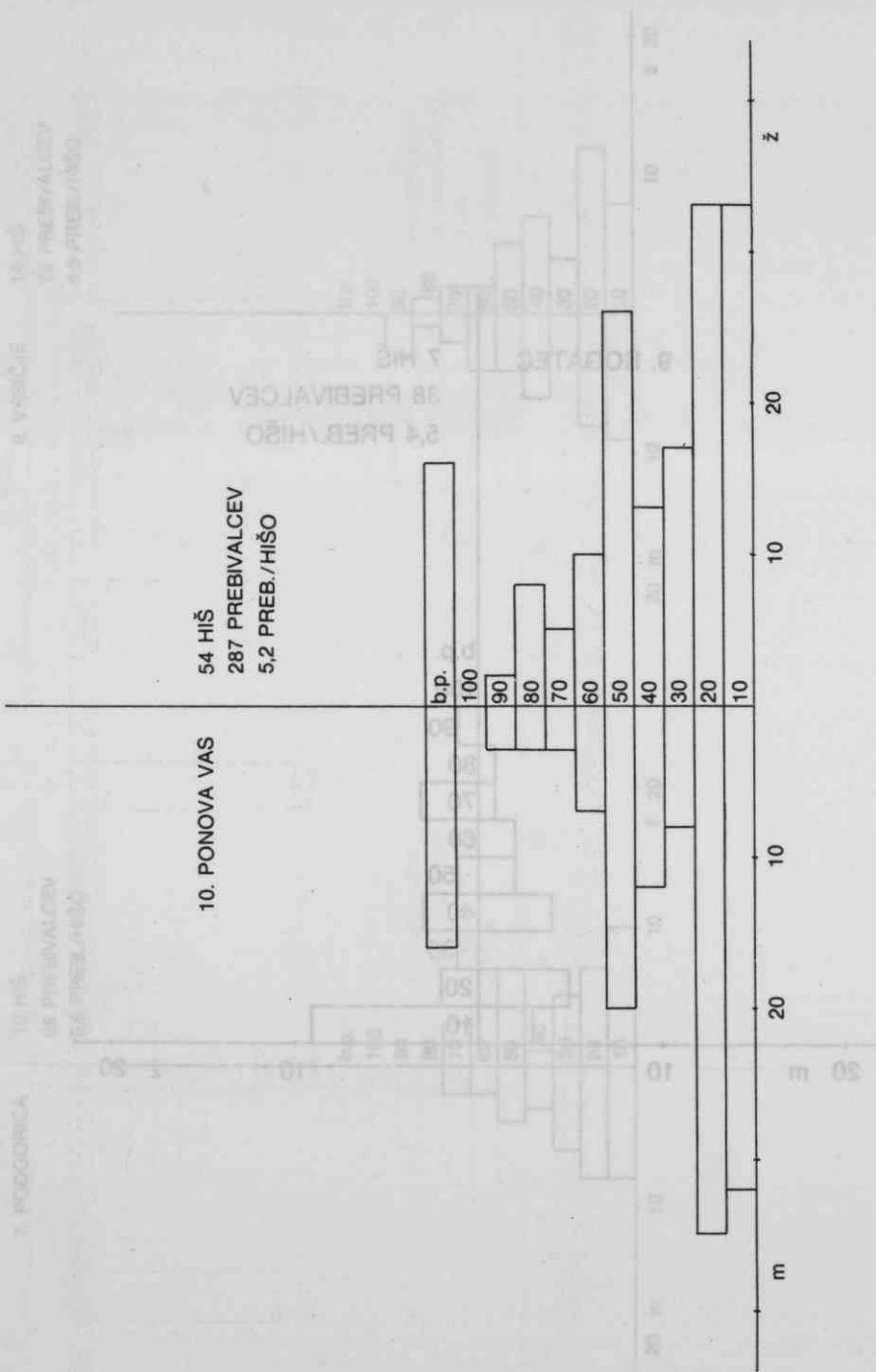

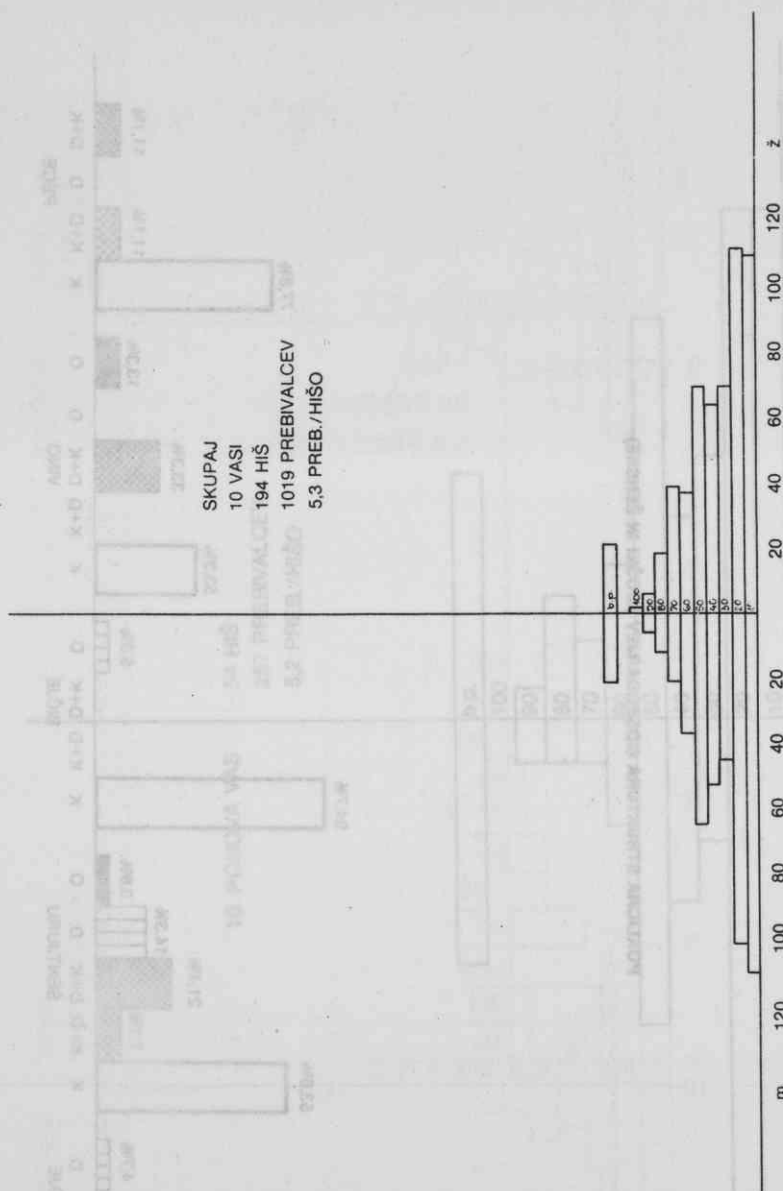

POKLICHNA STRUKTURA GOSPODARJEV (MOŠKI IN ŽENSKE)

²⁰ Kadar se število prebivalcev iz popisa gospodinjstev ni ujemalo s številom prebivalstva v hišnem popisu, smo upoštevali popis gospodinjstev, ker vsebuje podatke o starosti prebivalcev; če je manjkal popis gospodinjstva, pa smo število prebivalcev upoštevali iz družinskega popisa; v takem primeru nam pri starosti prebivalcev manjkajo podatki – to smo upoštevali v diagramu. Na ta način smo skušali dobiti kar najbolj točne podatke. Upoštevani so tudi začasno odsotni člani gospodinjstev.

PRISELITEV - DOSELITEV

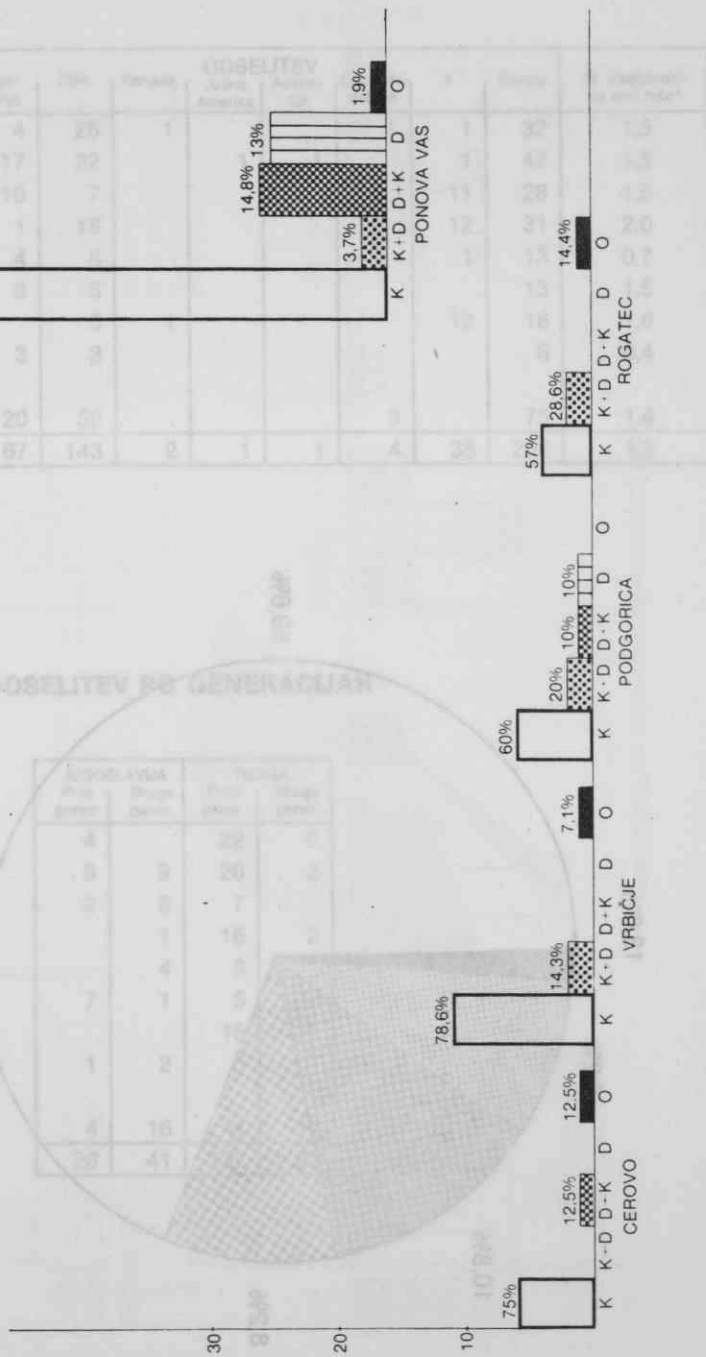
	Priseli	Došli	Skupaj	Prevala	DOSELITEV
					Skupaj
UDJE	1	4	5	1	1
ŠENTJURJ	1	17	18	1	1
BIČJE	1	15	16	1	1
VINO	1	1	2	1	1
PECE	1	1	2	1	1
CEROVO	1	1	2	1	1
PODGORICA	1	1	2	1	1
VRBIČJE	1	1	2	1	1
ROGATEC	1	1	2	1	1
PONOVA VAS	1	1	2	1	1
SKUPAJ	10	67	143	10	1

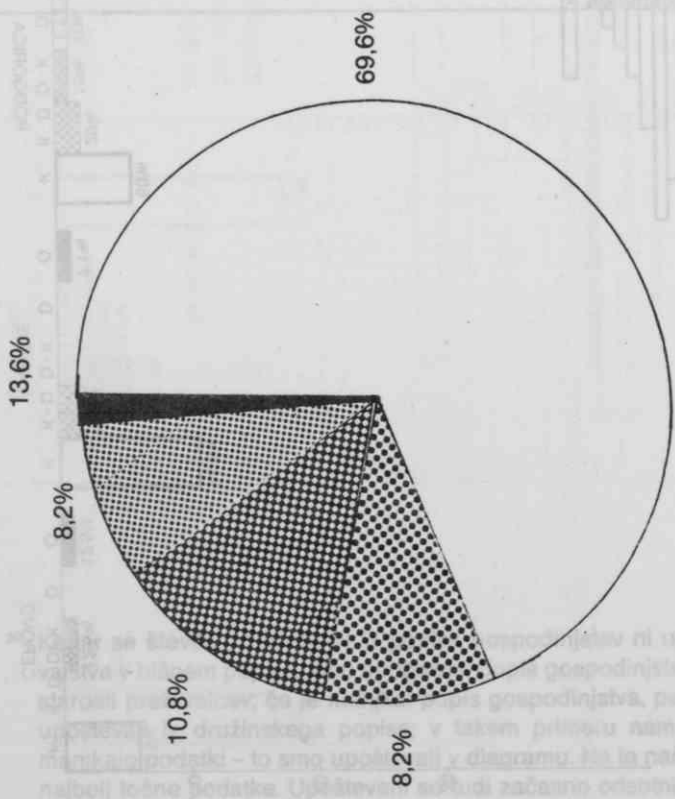
* Slaviti 2011
 OŠLIVTO
 DEVLAVEC
 DEVLAVEC + DOBROTIMIV DEVLAVOSTI (KNELELIZLO)
 KNELEL + DOBROTIMIV DEVLAVOSTI (OBEM)

LEGENDA
 O
 D
 D+K
 K+D
 KNELEL

DOSELITEV PO GENERACIJAM

Generacija	Priseli	Došli	Skupaj
1	10	67	143
2	1	1	2
3	1	1	2
4	1	1	2
5	1	1	2
6	1	1	2
7	1	1	2
8	1	1	2
9	1	1	2
10	1	1	2
11	1	1	2
12	1	1	2
13	1	1	2
14	1	1	2

KMETOV	134
K+D	15
D+K	21
D	15
O	7

LEGENDA

- KMETI
- ▨ KMETI + DOPOLNILNA DEJAVNOST (OBRT)
- ▩ DELAVEC + DOPOLNILNA DEJAVNOST (KMETIJSITVO)
- ▧ DELAVEC
- OSTALO

PRISELITEV - ODESELITEV

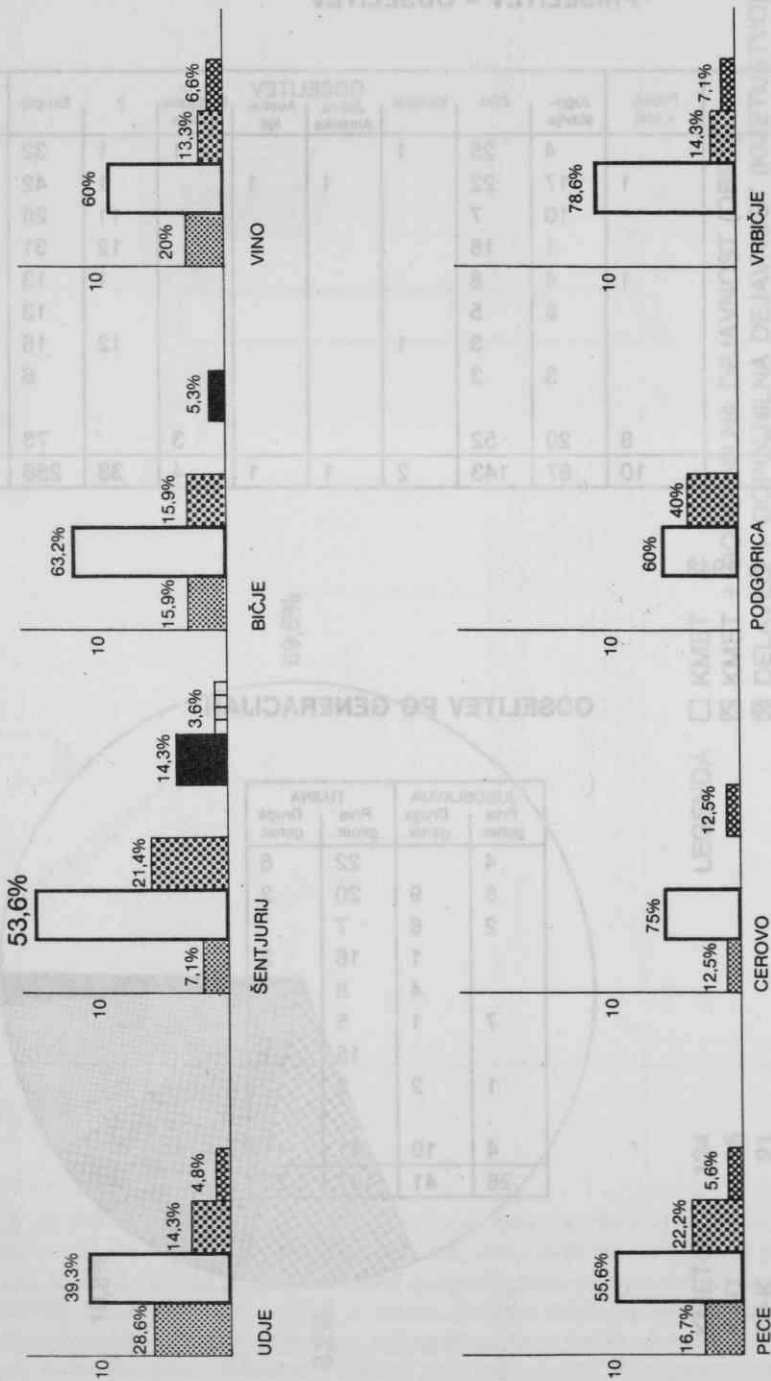
	Priselj. v kraj	Jugo- slavija	ZDA	Kanada	ODESELITEV		Evropske države	?	Skupaj	Št. izseljencev na eno hišo*
					Južna Amerika	Avstra- lija				
UDJE		4	25	1			1	1	32	1,5
ŠENTJURIJ	1	17	22		1	1		1	42	1,5
BIČJE		10	7					11	28	1,5
VINO		1	18					12	31	2,0
PECE	1	4	8					1	13	0,7
CEROVO		8	5						13	1,5
PODGORICA			3	1				12	16	1,6
VRBIČJE		3	3						6	0,4
ROGATEC										
PONOVA VAS	8	20	52				3		75	1,4
SKUPAJ	10	67	143	2	1	1	4	38	256	1,3

* Število hiš leta 1948.

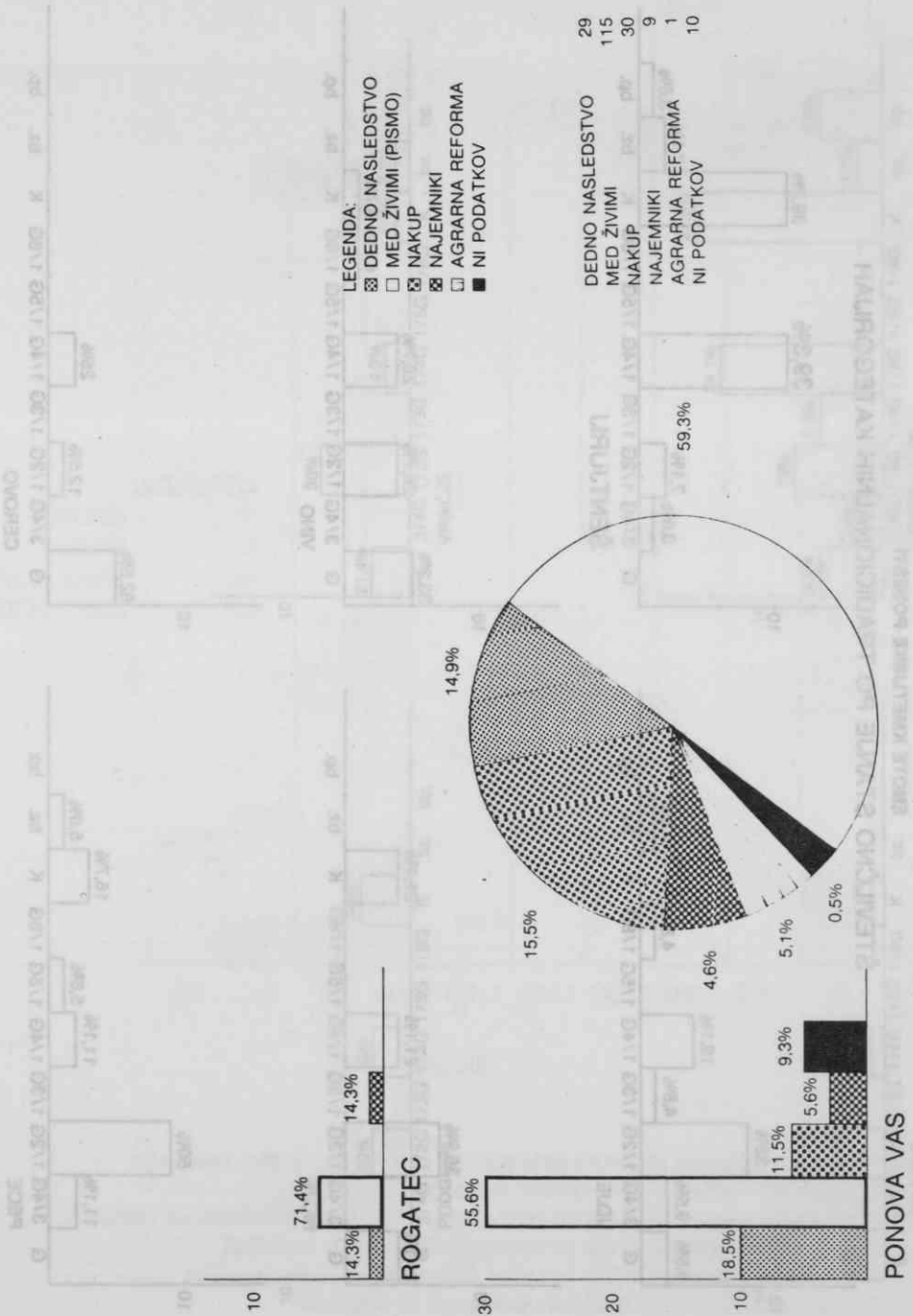
ODESELITEV PO GENERACIJAH

JUGOSLAVIJA		TUJINA	
Prva gener.	Druge gener.	Prva gener.	Druge gener.
4		22	6
8	9	20	2
2	8	7	
	1	16	2
	4	8	
7	1	5	
		15	1
1	2	3	
4	16	41	11
26	41	137	22

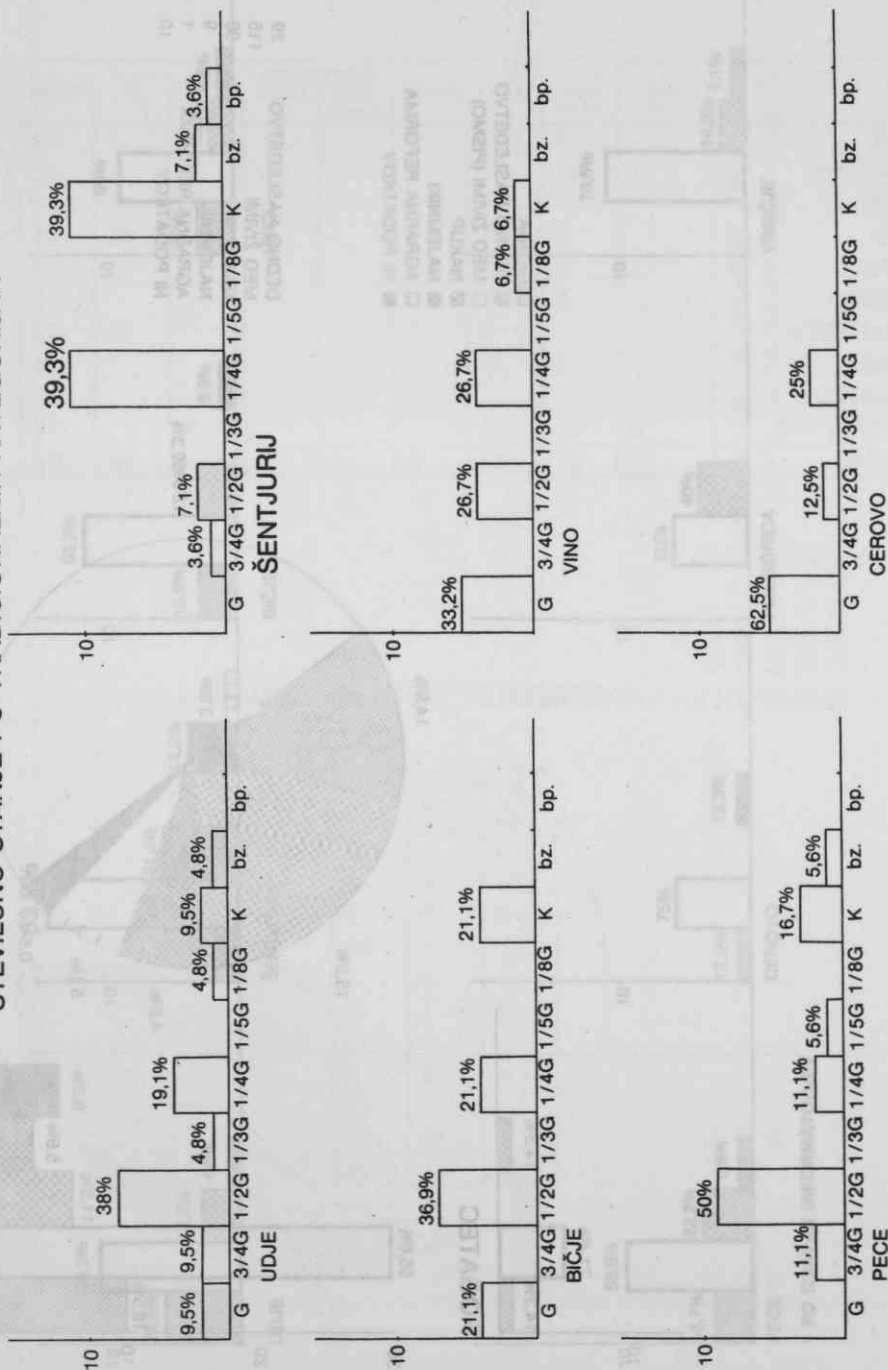
PREVZEM POSESTVA* TEDANJEGA GOSPODARJA (1948)

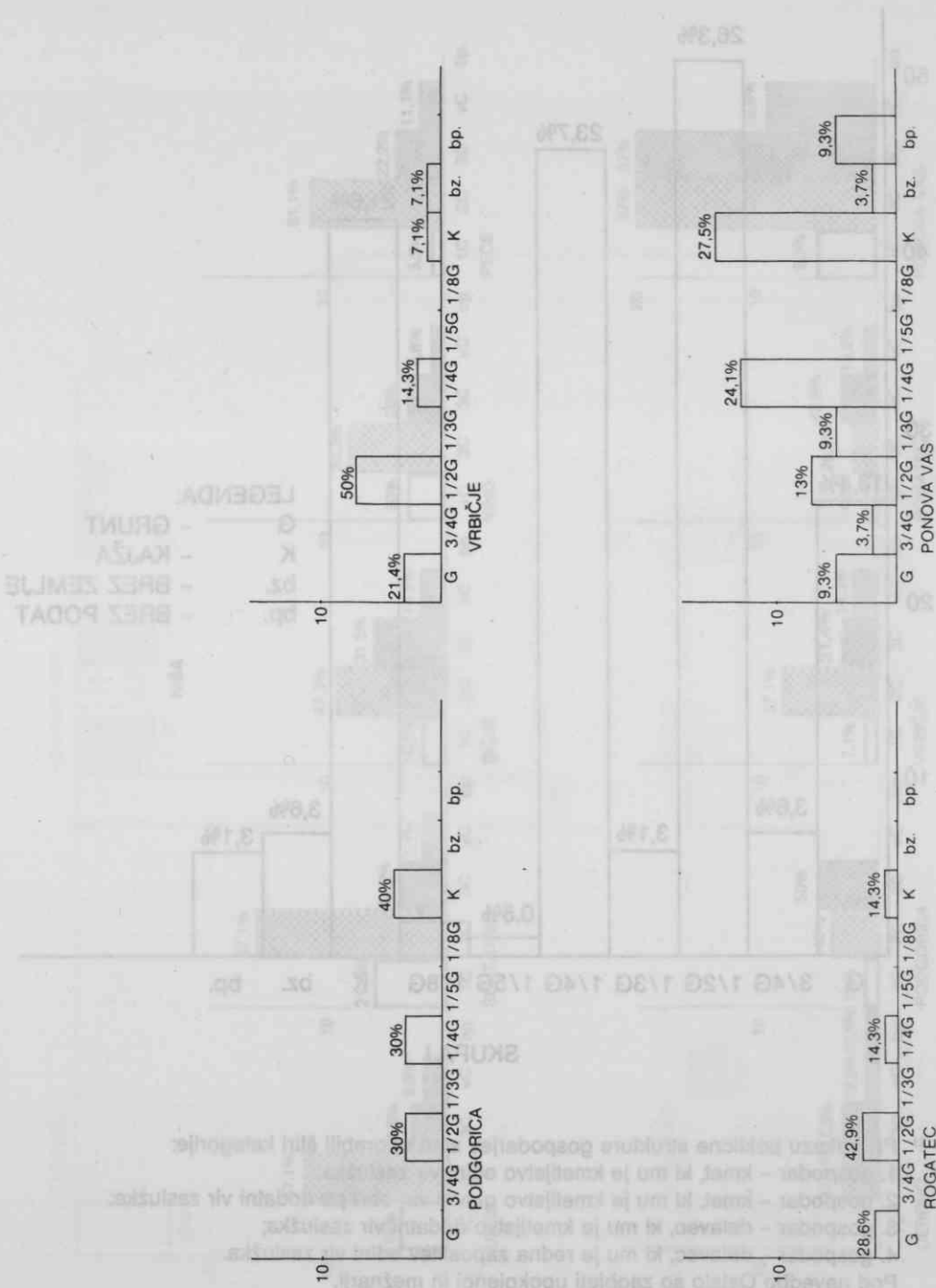

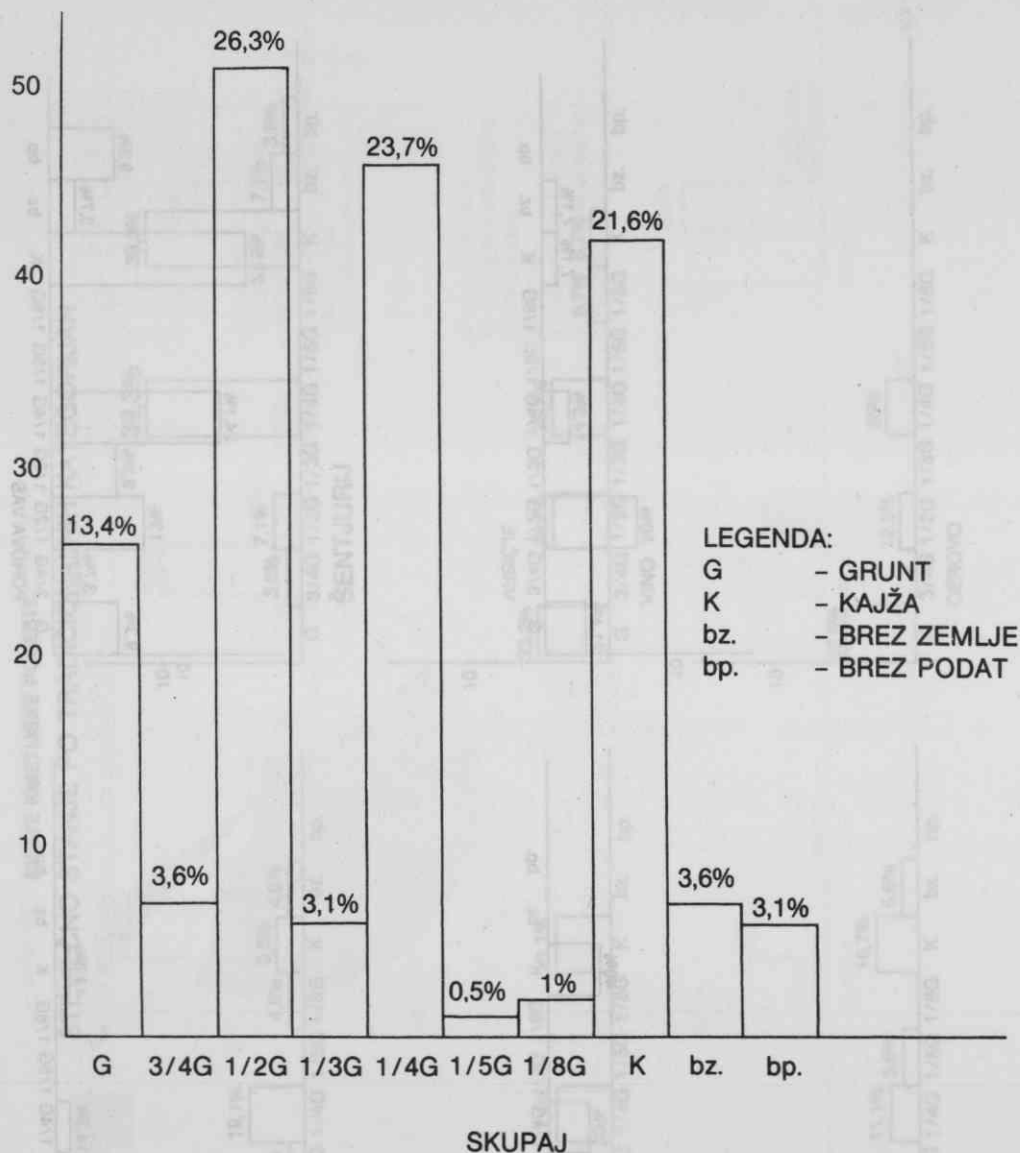
* PO IZJAVAH INFORMATORJEV

ENOTE KMETIJSKE POSESTI
ŠTEVILČNO STANJE PO TRADICIONALNIH KATEGORIJAH

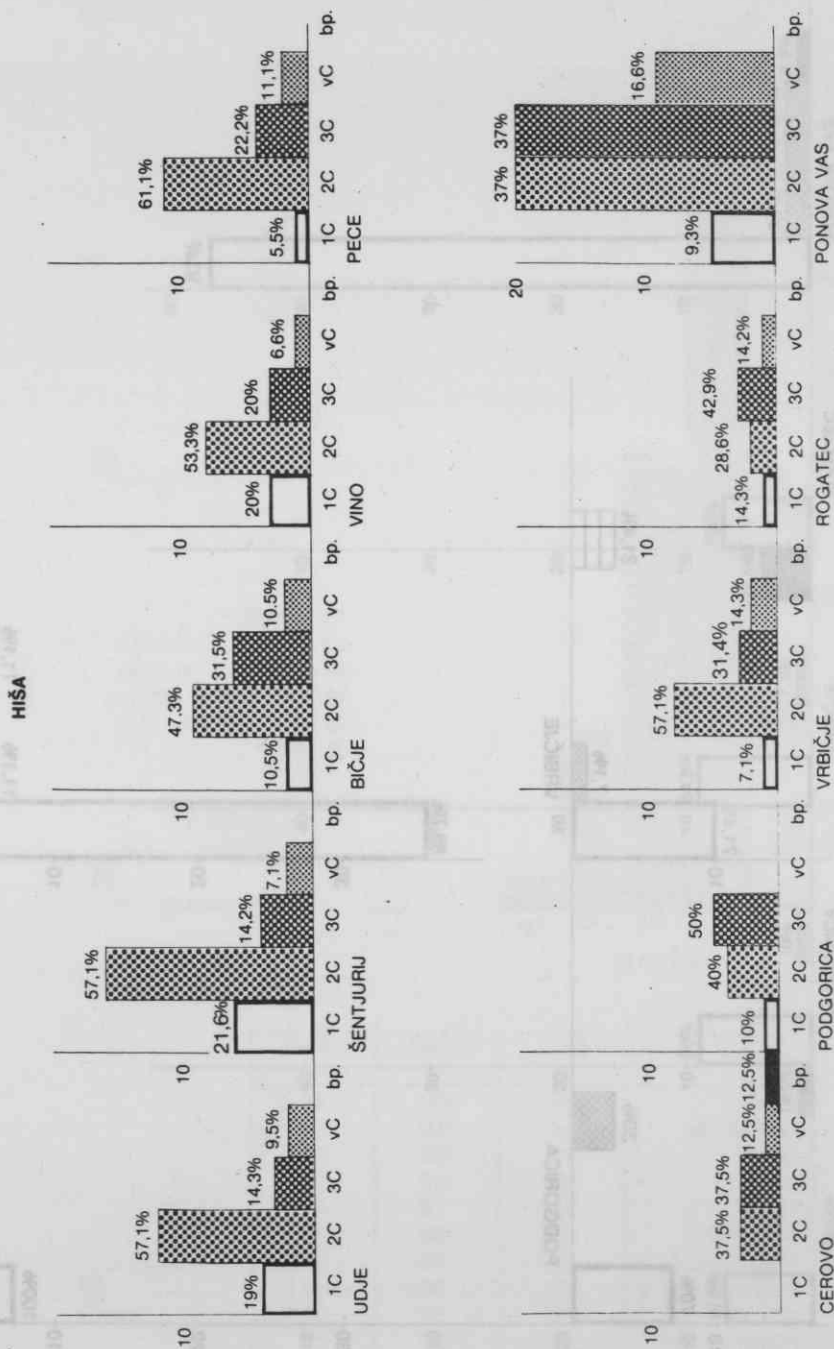

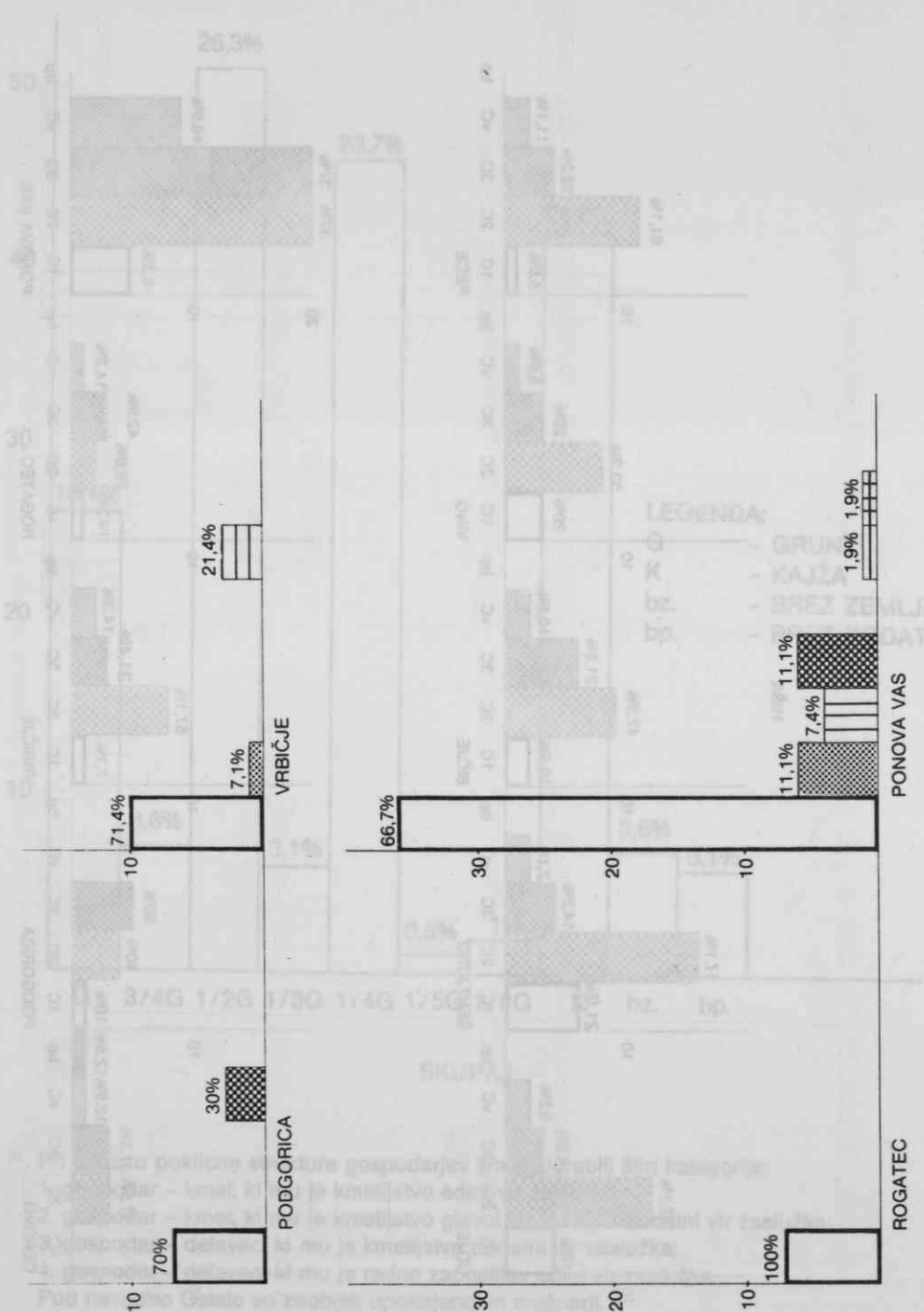
²¹ Pri prikazu poklicne strukture gospodarjev smo uporabili štiri kategorije:

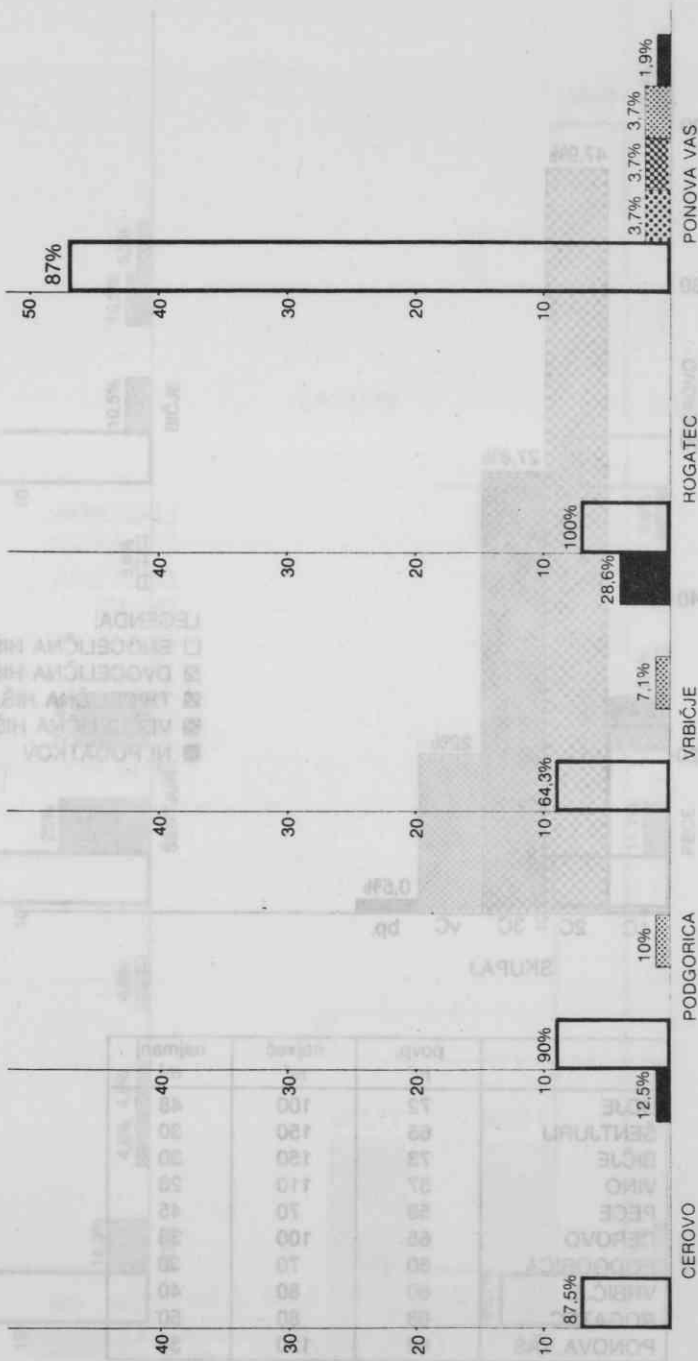
1. gospodar - kmet, ki mu je kmetijstvo edini vir zaslужka;
2. gospodar - kmet, ki mu je kmetijstvo glavni vir, obrt pa dodatni vir zaslужka;
3. gospodar - delavec, ki mu je kmetijstvo dodatni vir zaslужka;
4. gospodar - delavec, ki mu je redna zaposlitev edini vir zaslужka.

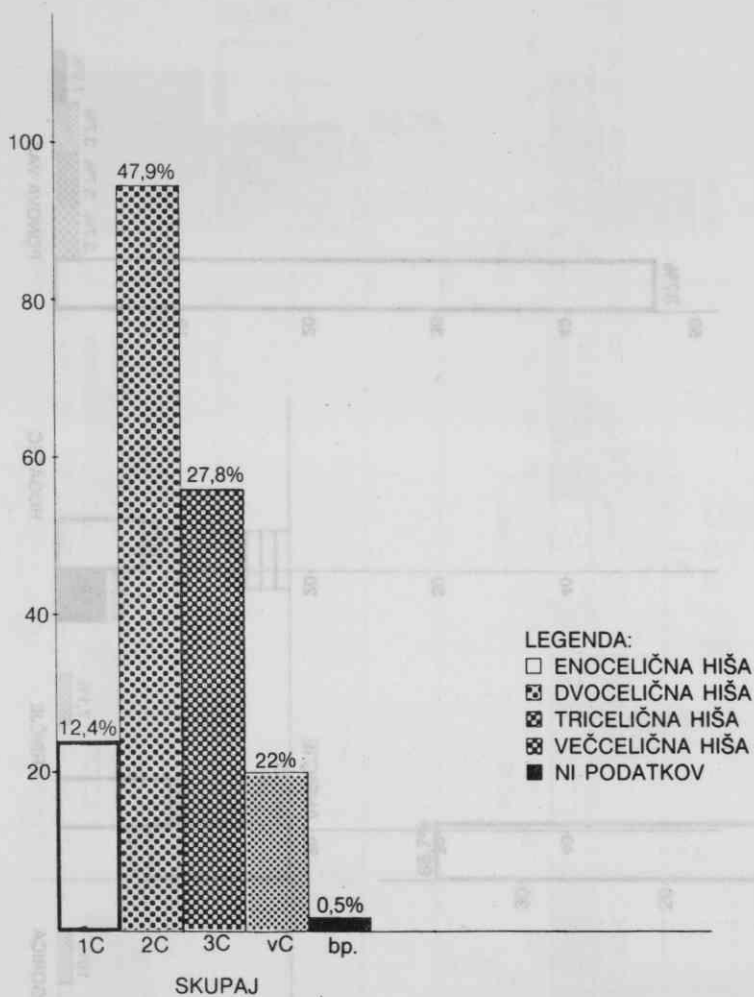
Pod navedbo Ostalo so zaobjeti upokojenci in mežnarji.

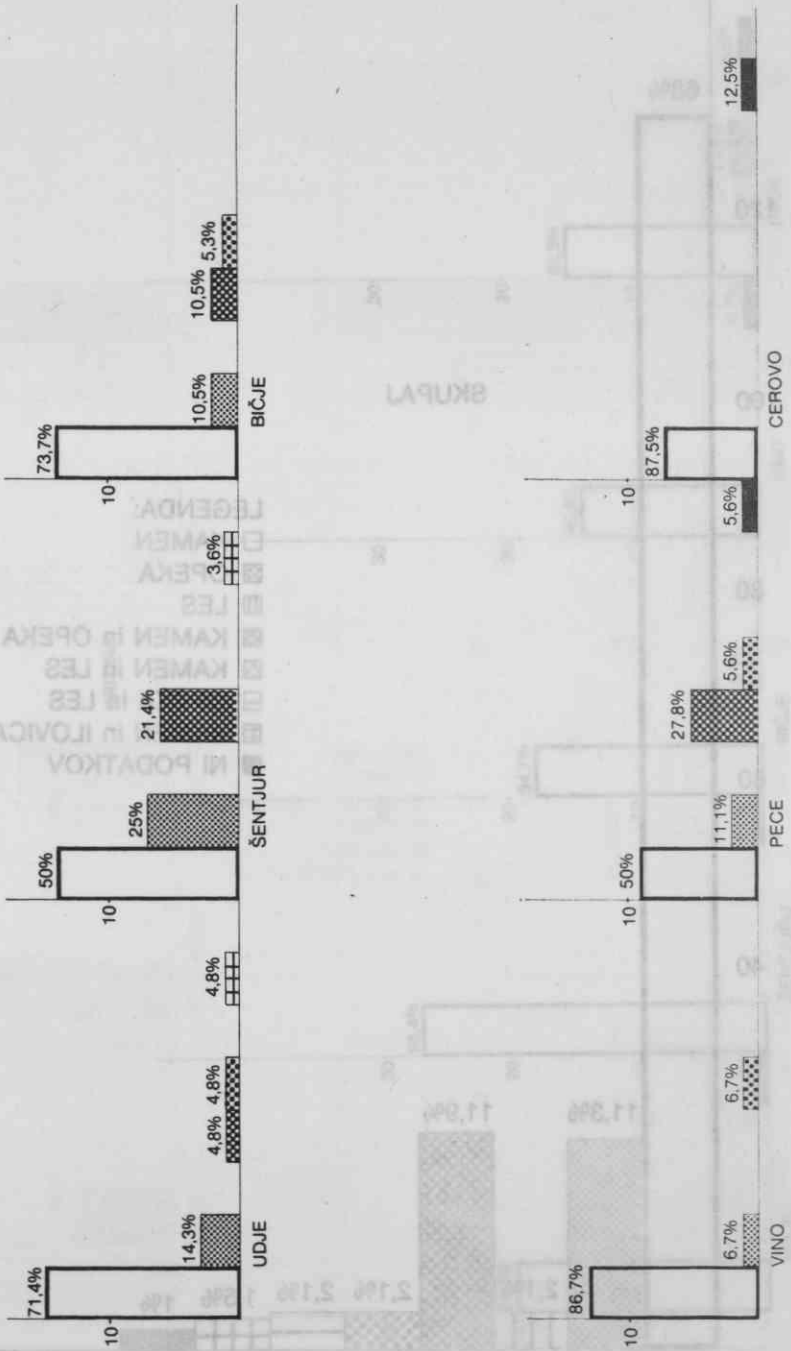

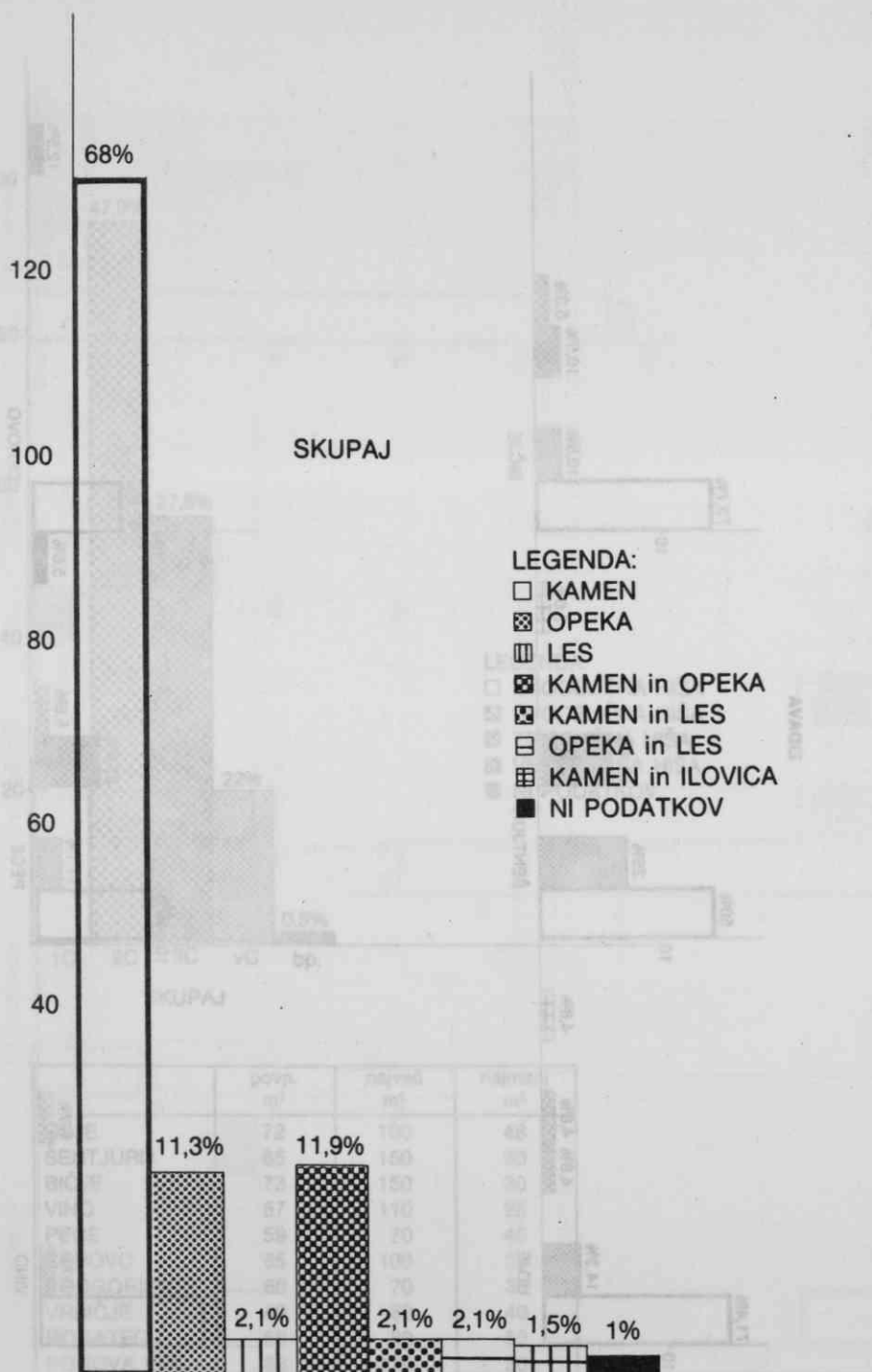

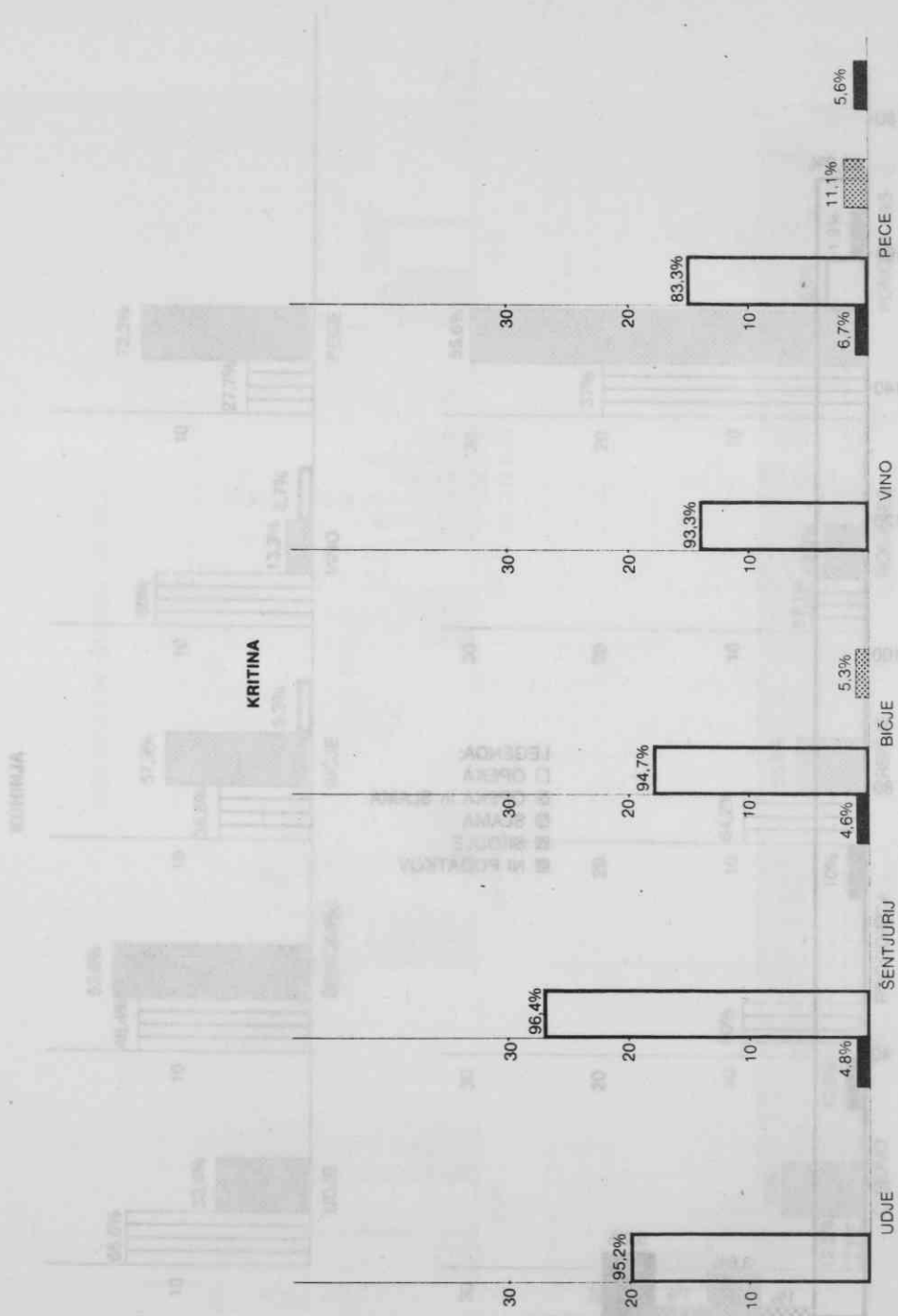

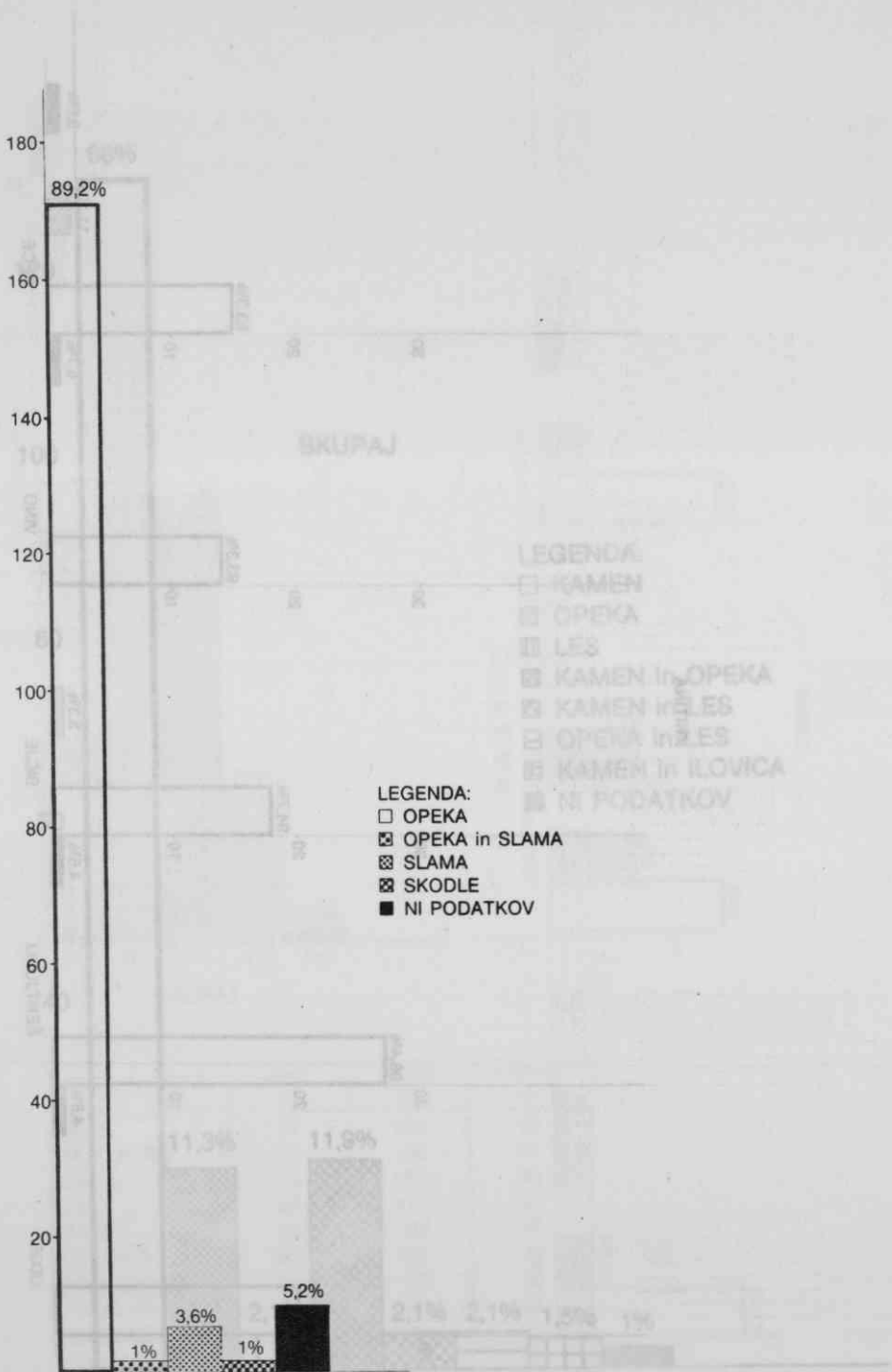
	povp. m ²	največ m ²	najmanj m ²
UDJE	72	100	48
ŠENTJURIJ	65	150	30
BIČJE	73	150	30
VINO	57	110	26
PECE	59	70	45
CEROVO	65	100	38
PODGORICA	60	70	30
VRBIČJE	60	80	40
ROGATEC	68	80	50
PONOVA VAS	68	120	30

ZIDAVA

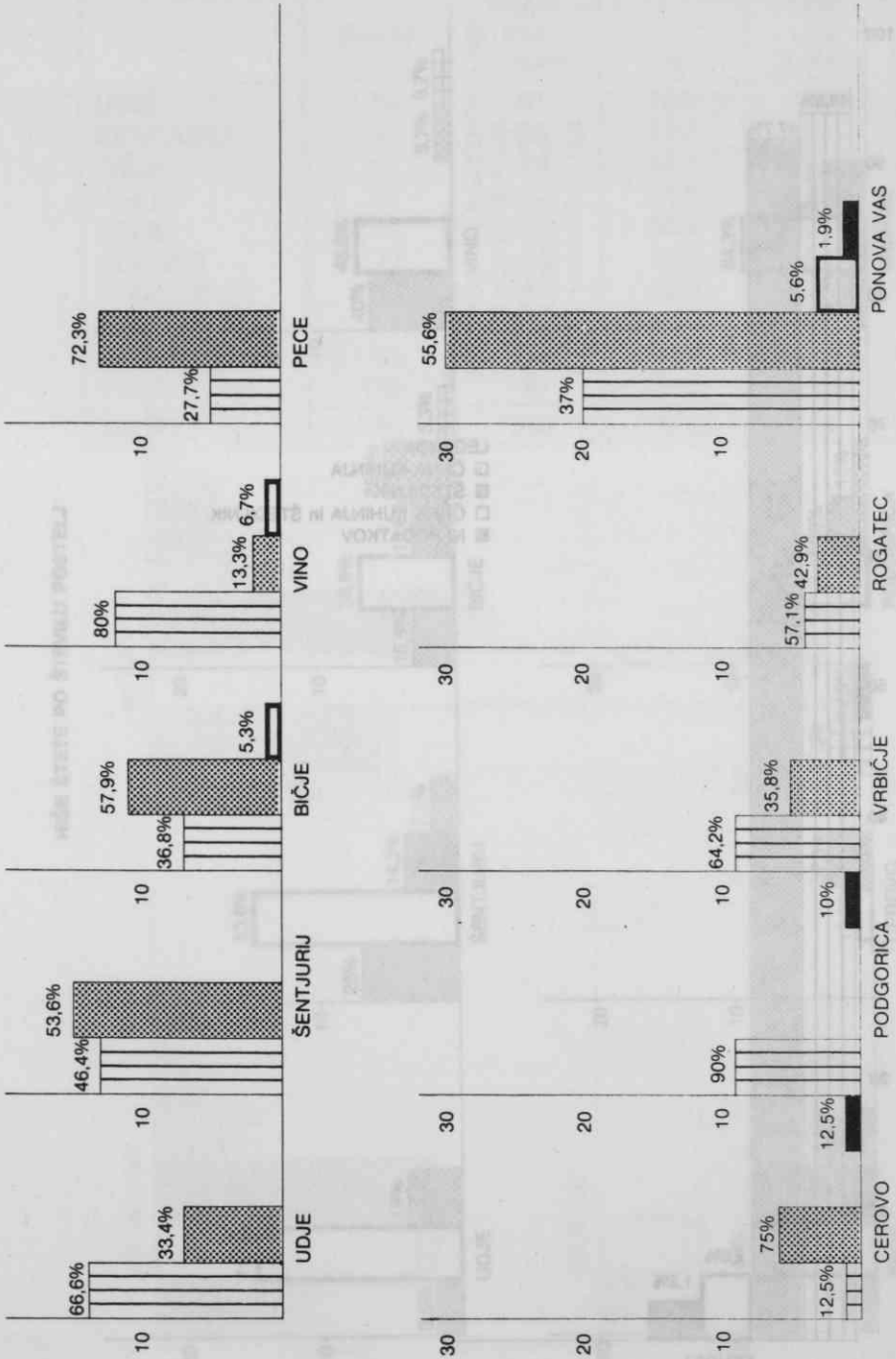

KUHINJA

100
90
80
70
60
50
40
30
20
10

48,5%

47,7%

2,6%

1,5%

SKUPAJ

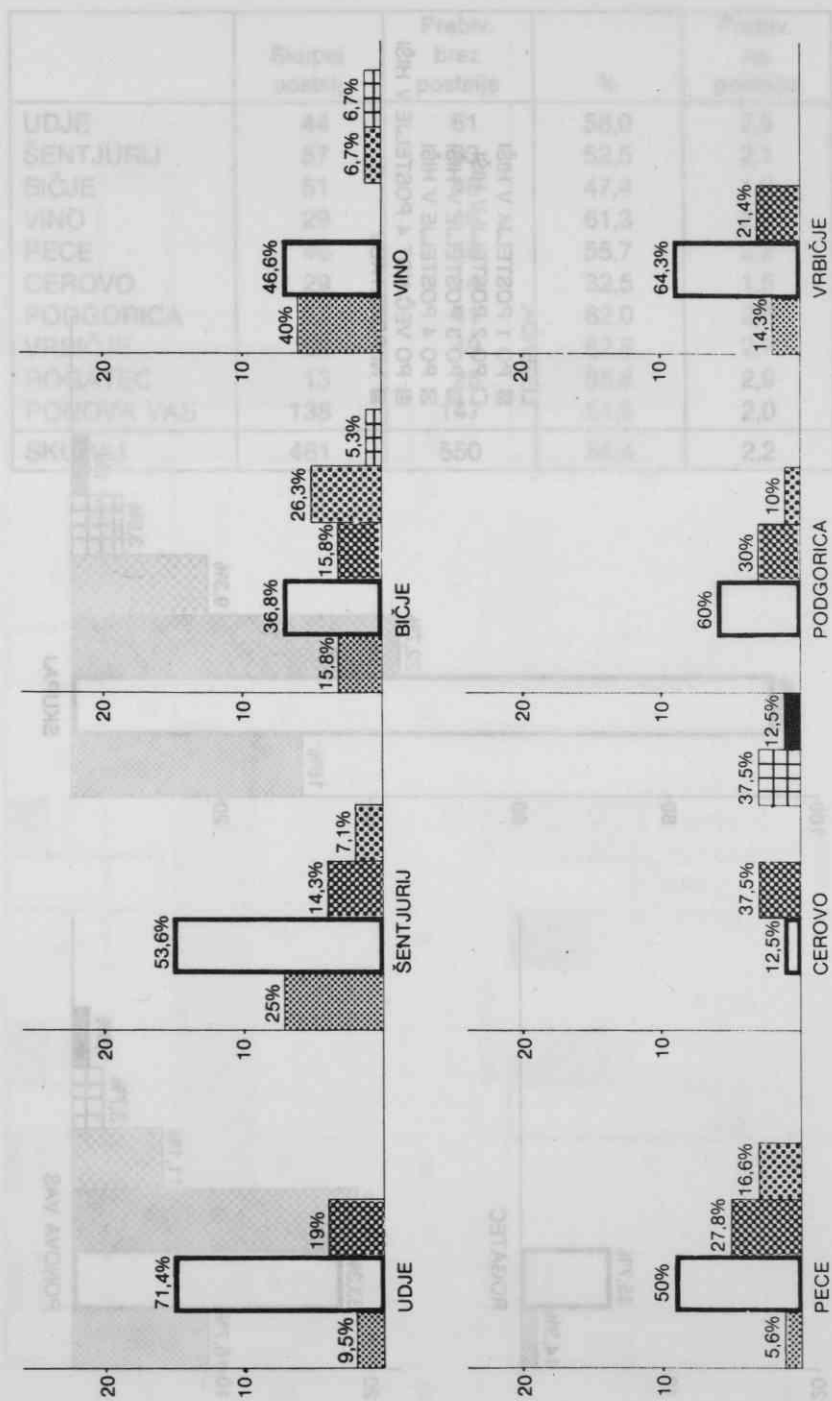
LEGENDA:

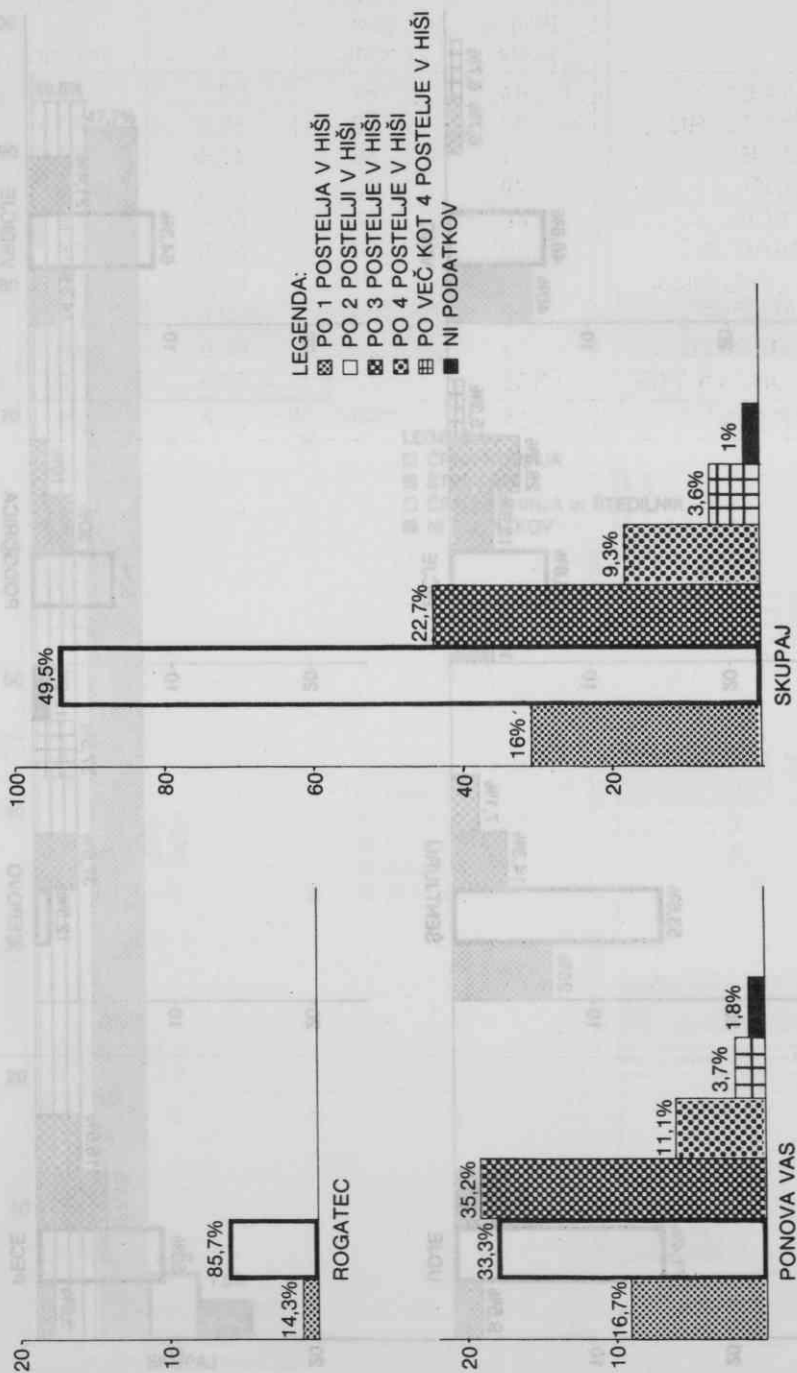
- ČRNA KUHIŃJA
- ▨ ŠTEDILNIK
- ◻ ČRNA KUHIŃJA in ŠTEDILNIK
- NI PODATKOV

LEGENDA:
□ OPIKA
▨ OPIKA in PLAMA
◻ PLAMA
■ NI PODATKOV

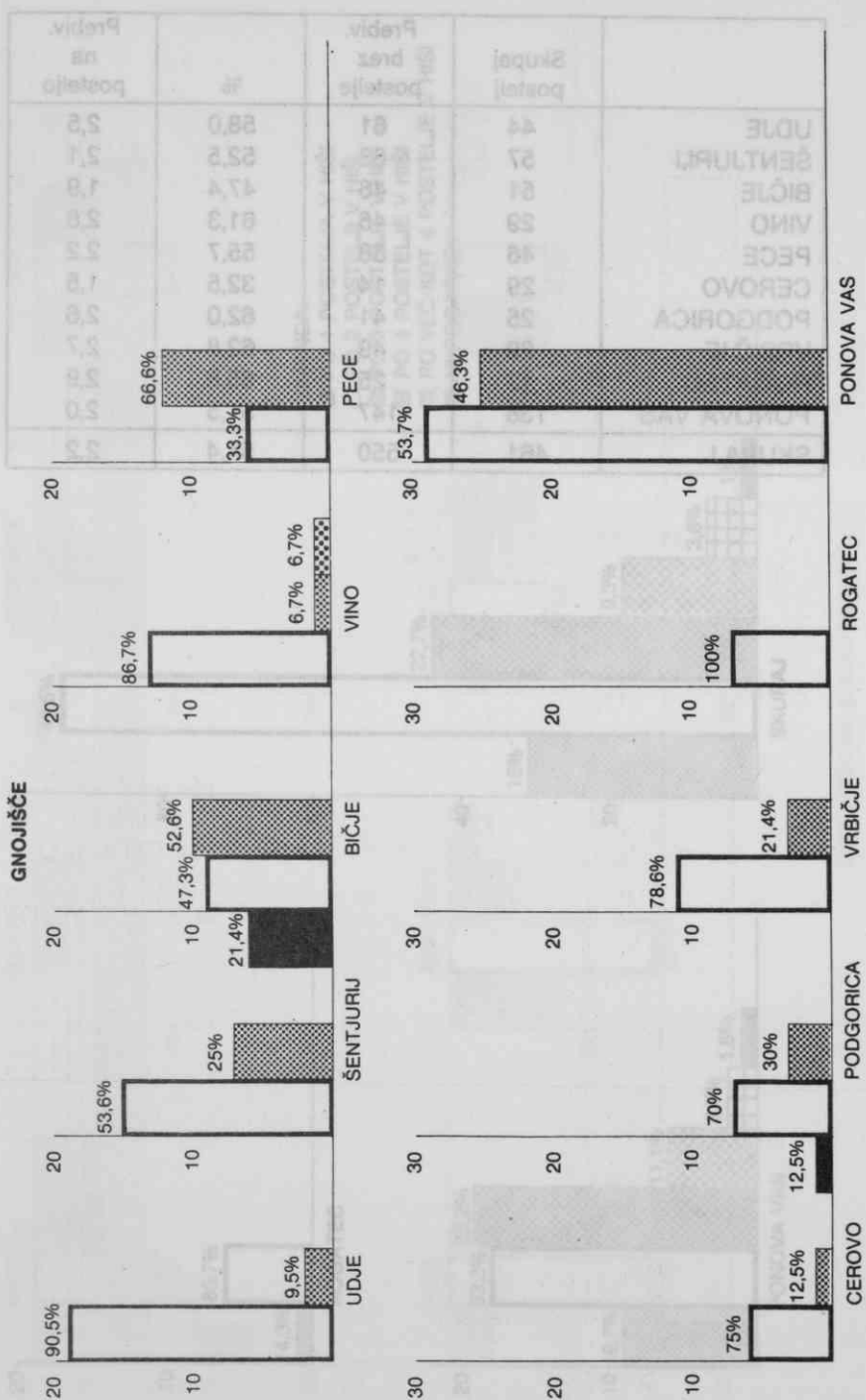

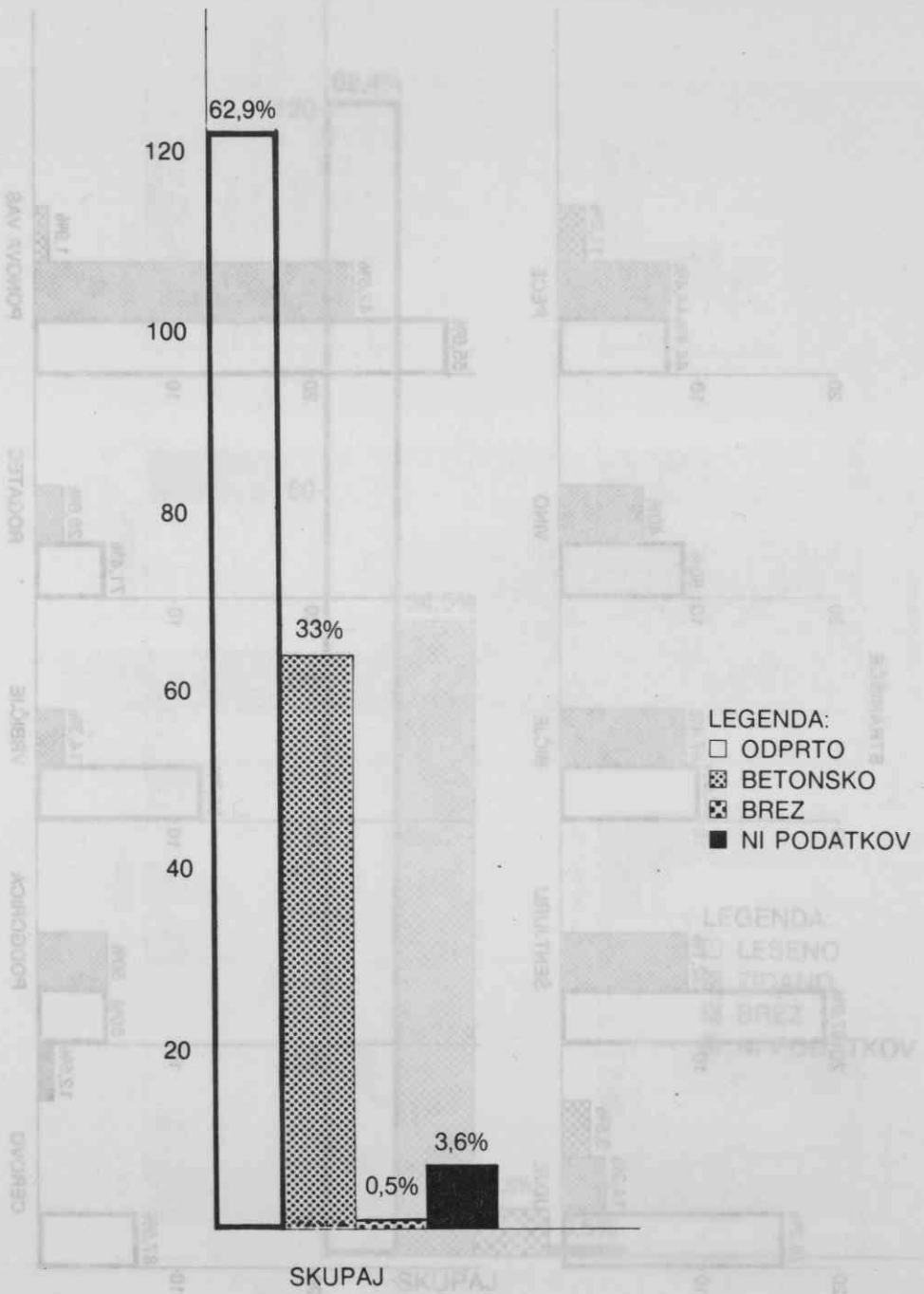
HIŠE ŠTEJE PO ŠTEVILU POSTELJ

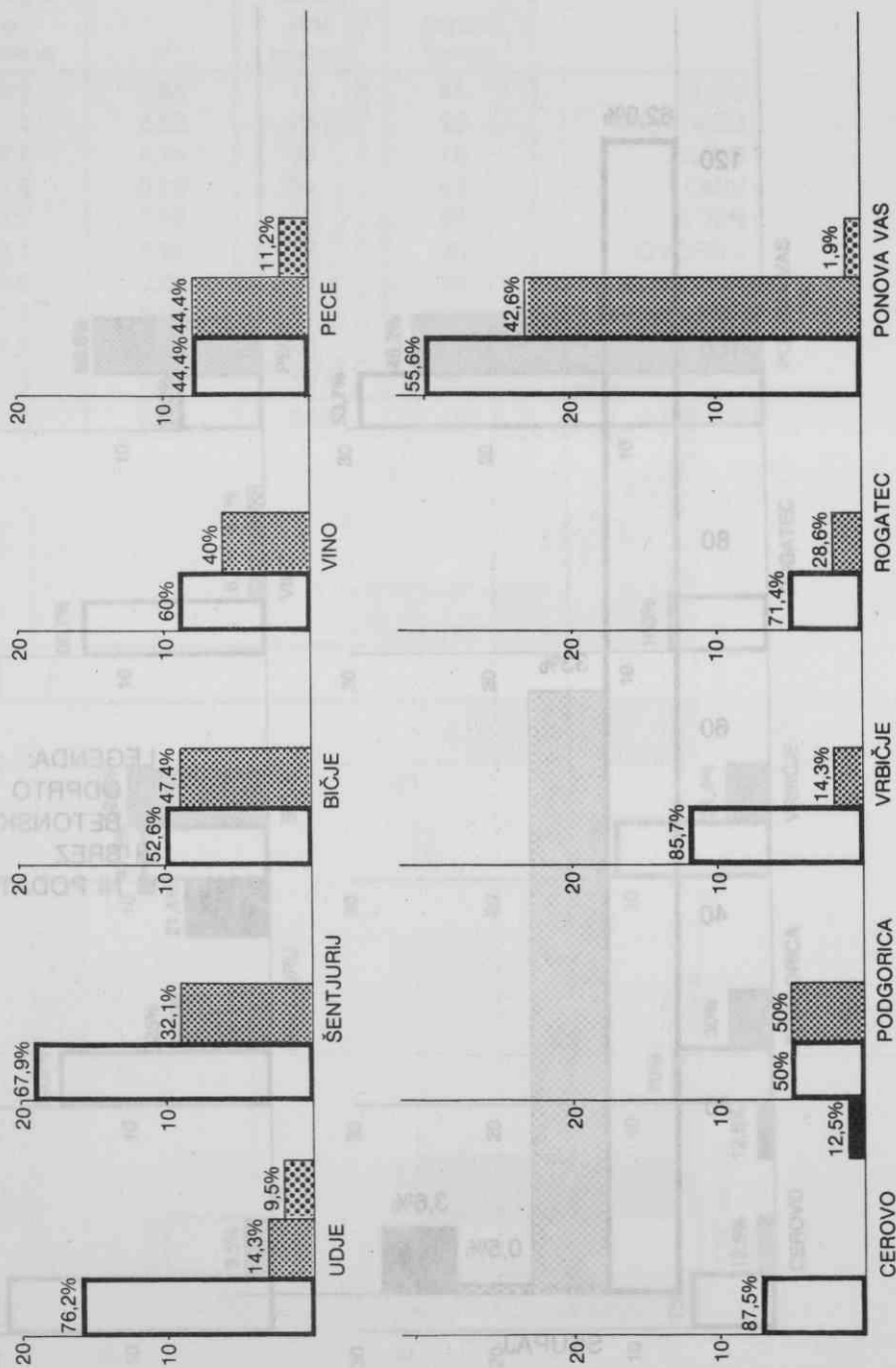

	Skupaj postelj	Prebiv. brez postelje	%	Prebiv. na posteljo
UDJE	44	61	58,0	2,5
ŠENTJURIJ	57	63	52,5	2,1
BIČJE	51	46	47,4	1,9
VINO	29	46	61,3	2,6
PECE	46	58	55,7	2,2
CEROVO	29	14	32,5	1,5
PODGORICA	25	41	62,0	2,6
VRBIČJE	29	49	62,8	2,7
ROGATEC	13	25	65,8	2,9
PONOVA VAS	138	147	51,5	2,0
SKUPAJ	461	550	54,4	2,2

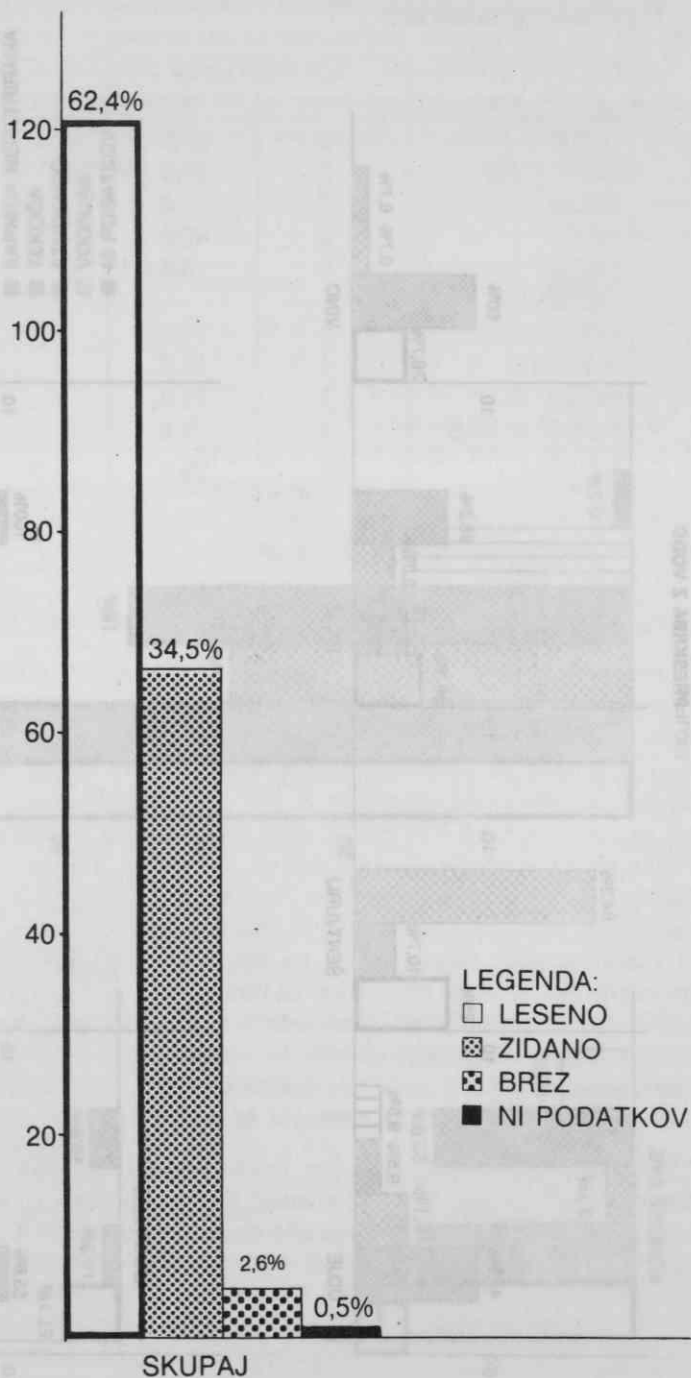

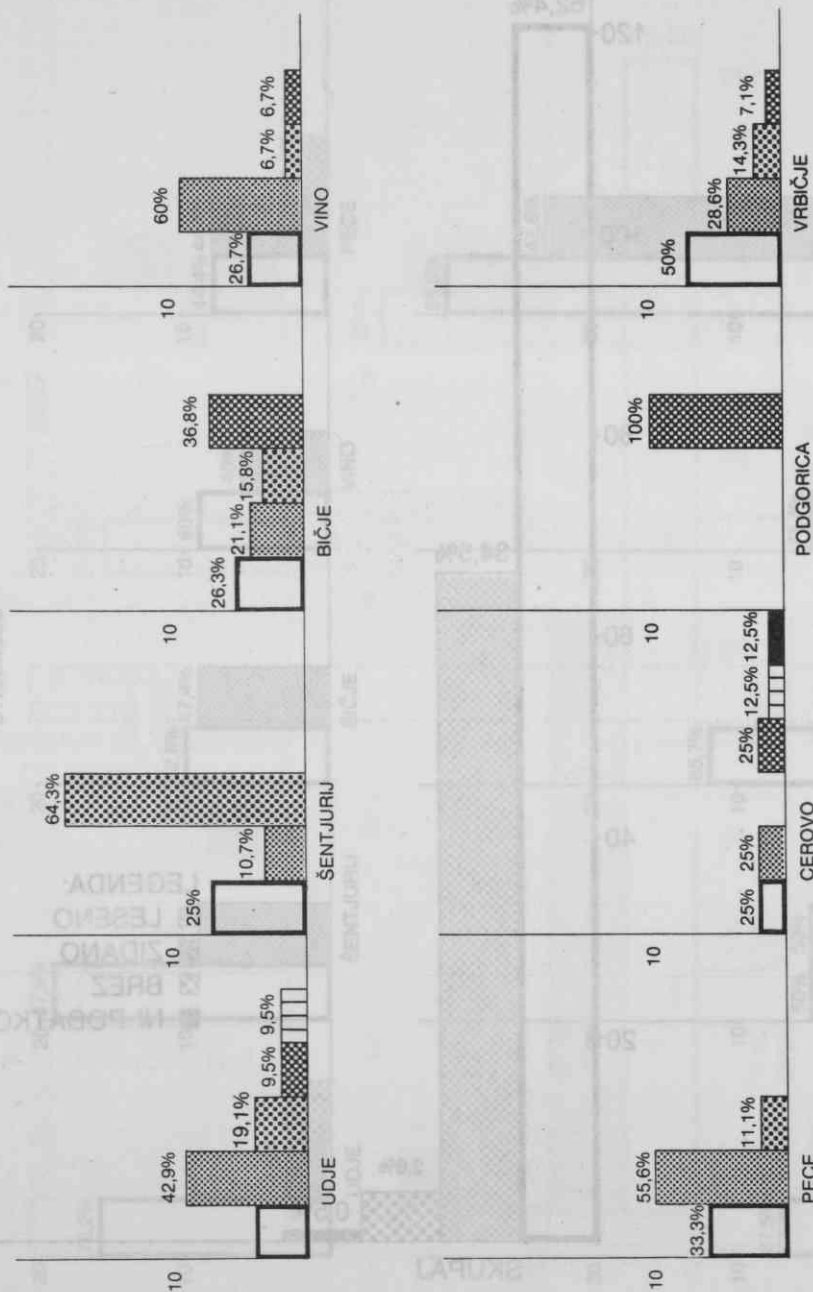
STRANIŠČE

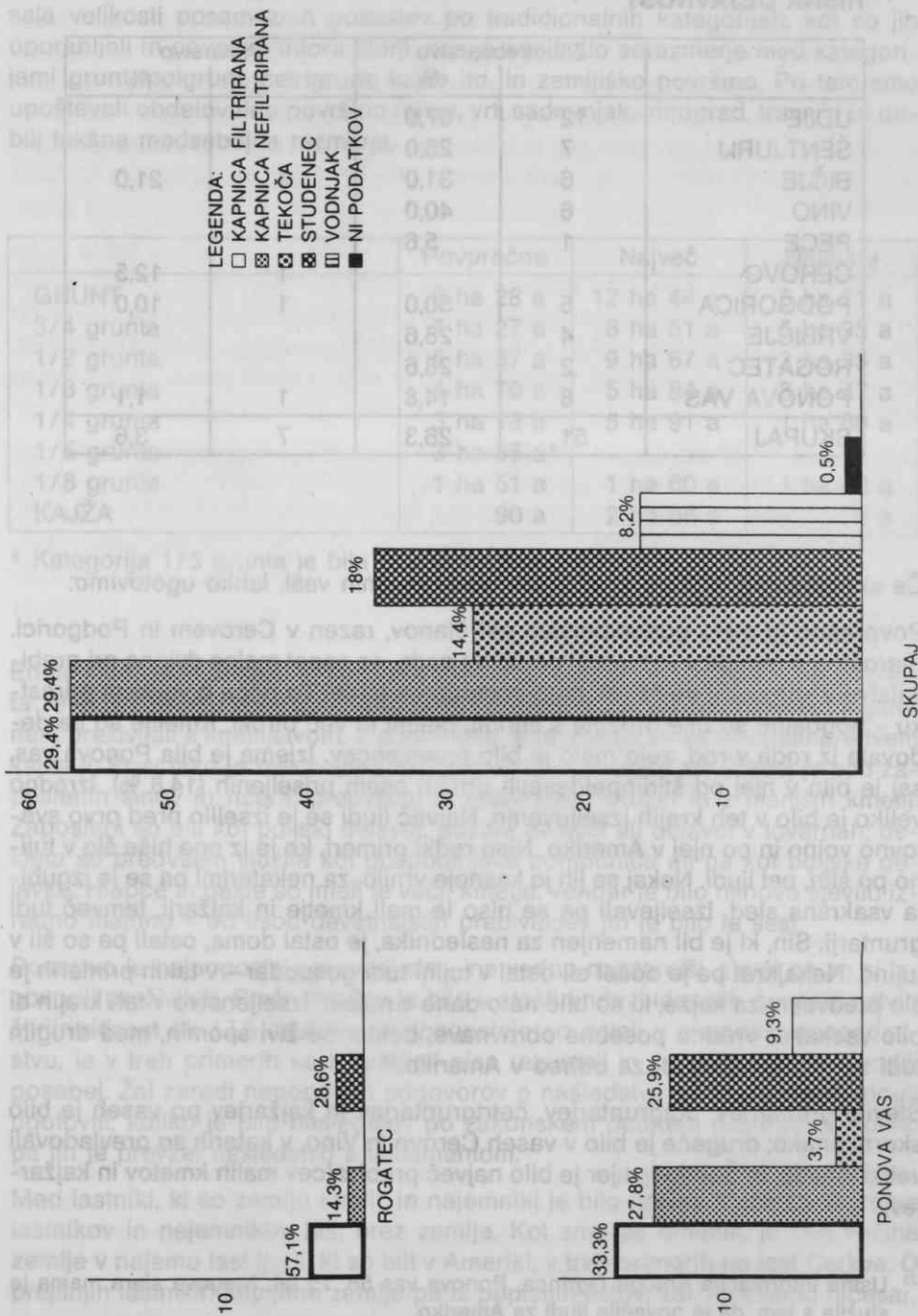

PRESKREBA Z VODO

HIŠNA DEJAVNOST

	Zobotrebčarstvo		Pletarstvo	
		%		%
UDJE	12	57,0		
ŠENTJURIJ	7	25,0		
BIČJE	6	31,0	4	21,0
VINO	6	40,0		
PECE	1	5,6		
CEROVO			1	12,5
PODGORICA	5	50,0	1	10,0
VRBIČJE	4	28,6		
ROGATEC	2	28,6		
PONOVA VAS	8	14,8	1	1,1
SKUPAJ	51	26,3	7	3,6

Če si ogledamo skupne značilnosti obravnavanih vasi, lahko ugotovimo:

Povprečno je štelo gospodinjstvo pet članov, razen v Cerovem in Podgorici. Starostna piramida v kategoriji do 30 let pada, se zopet malce dvigne pri prebivalstvu v kategoriji do 50 let, nato postopoma pada. To priča o velikem prirastku – pogostne so bile družine s štirimi, petimi in več otroki. Kmetije so se dedovale iz roda v rod, zelo malo je bilo priseljencev. Izjema je bila Ponova vas, saj je bilo v njej od štiriinpetdesetih družin osem priseljenih (14,8 %). Izredno veliko je bilo v teh krajih izseljevanje. Največ ljudi se je izselilo pred prvo svetovno vojno in po njej v Ameriko. Niso redki primeri, ko je iz ene hiše šlo v tujino po štiri, pet ljudi. Nekaj se jih je kasneje vrnilo, za nekaterimi pa se je izgubila vsakršna sled. Izseljevali pa se niso le mali kmetje in kajžarji, temveč tudi gruntarji. Sin, ki je bil namenjen za naslednika, je ostal doma, ostali pa so šli v tujino. Nekajkrat pa je odšel ali ostal v tujini tudi gospodar – v takih primerih je šlo predvsem za kajže, ki so bile nato dane v najem. Izseljenstvo v teh krajih bi bilo vsekakor vredno posebne obravnave, dokler še živi spomin, med drugim tudi za novačenje ljudi za odhod v Ameriko.²³

Število gruntarjev, polgruntarjev, četrtgruntarjev in kajžarjev po vaseh je bilo skoraj enako; drugače je bilo v vaseh Cerovo in Vino, v katerih so prevladovali veliki kmetje, in Šentjurij, kjer je bilo največ prebivalcev malih kmetov in kajžarjev.

²³ Ustna informacija Antona Ogrinca, Ponova vas 58, 75 let. Njegova stara mama je služila s tem, da je novačila ljudi za Ameriko.

Ker je ekipa leta 1948 prepisala tudi uradni zemljiški popis, na terenu pa zapisala velikosti posameznih posestev po tradicionalnih kategorijah, kot so jih uporabljali in povedali informatorji, nas je zanimalo sorazmerje med kategorijami grunt, polgrunt, četrtgrunt, kajže itd. in zemljiško površino. Pri tem smo upoštevali obdelovalno površino (njivo, vrt, sadovnjak, vinograd, travnik) in dobili takšna medsebojna razmerja:

	Povprečne	Največ	Najmanj
GRUNT	8 ha 28 a	12 ha 44 a	5 ha 71 a
3/4 grunta	7 ha 27 a	8 ha 51 a	5 ha 95 a
1/2 grunta	5 ha 37 a	9 ha 67 a	2 ha 95 a
1/3 grunta	4 ha 70 a	5 ha 84 a	3 ha 47 a
1/4 grunta	3 ha 13 a	5 ha 91 a	1 ha 60 a
1/5 grunta	3 ha 65 a*		
1/8 grunta	1 ha 51 a	1 ha 60 a	1 ha 42 a
KAJŽA	90 a	2 ha 68 a	2 a

* Kategorija 1/5 grunta je bila navedena samo enkrat.

Enote kmetijskih posesti in poklicna struktura prebivalstva kažejo, da je bilo leta 1948 to ozemlje zgolj kmetijsko agrarno oziroma da so se prebivalci v glavnem preživljali s kmetijstvom. Z dopolnilno dejavnostjo so se ukvarjali predvsem kajžarji. Prav tako je bilo največ zaposlenih iz vrst kajžarjev. Precej je bilo zaposlenih sinov in hčera, predvsem iz številnejših družin in z manjših kmetij. Zaposleni so bili kot poljski delavci, gozdni delavci ali delavci v tovarnah; dekleta so predvsem služila kot gospodinjske pomočnice ali pa kot poljske delavke. Hlapce in dekle so imeli le večji kmetje, vendar je bilo njihovo število izredno majhno – od tisoč devetnajstih prebivalcev jih je bilo le šest.

Posestvo je najpogosteje prevzel sin – ne vedno najstarejši, starši pa so si izgovorili preživitek. Preživitkarjev je bilo v stoštirindevetdesetih gospodinjstvih štiriintrideset ali 17,5 odstotka; najpogosteje so ostali v skupnem gospodinjstvu, le v treh primerih se z mladimi niso razumeli in so gospodinjstvo vodili posebej. Žal zaradi nepopolnih odgovorov o nasledstvu po smrti nismo mogli ugotoviti, koliko je bilo nasledstev po zakonskem dednem nasledstvu, koliko pa jih je prevzel nasledstvo s testamentom.

Med lastniki, ki so zemljo kupili, in najemniki je bilo največ kajžarjev oziroma lastnikov in najemnikov hiš, brez zemlje. Kot smo že omenili, je bila večina zemlje v najemu last ljudi, ki so bili v Ameriki, v treh primerih pa last Cerkve. O prejšnjih lastnikih kupljene zemlje pa iz popisnih listov, žal, ne zveemo ničesar.

Povprečna kvadratura hiše je bila 65 m², največ hiš je bilo dvoceličnih. Zidane so bile iz kamna in krite z opečnimi strešniki; od stoštiriindevetdesetih hiš jih je bilo le še sedem kritih s slamo. Najmanj črnih kuhinj je bilo v Cerovem, največ v Podgorici, kjer so še v vseh popisanih hišah imeli črno kuhinjo. To bi lahko pojasnili s tem, da so živeli v Cerovem bogati kmetje, v Podgorici pa mali kmetje in kajzarji, pa ne moremo, saj je bila v Vinu več kot polovica kmetij gruntarskih in polgruntarskih, pa so imeli v dvanajstih primerih od petnajstih še črno kuhinjo.

Nizko stanovanjsko raven razodeva tudi število postelj v hiši, saj so bili le redki primeri, ko je imel vsak član družine svojo posteljo. Povprečno je bilo kar 54 odstotkov prebivalcev obravnavanih vasi brez svoje postelje. Na najboljšem so bili prebivalci Cerovega, kjer je prišla ena postelja na enega prebivalca in pol, na najslabšem pa prebivalci Rogatca, kjer je ena postelja prišla skoraj na tri prebivalce.

Če pogledamo še stanje gnojišč, stranišč in preskrbe z vodo, vidimo, da je bilo kar stoddvajset gnojišč od stotriindevetdesetih še odprtih; največ odprtih gnojišč so imeli v Rogatcu – vse, in v Udju, kjer sta le dve kmetiji od enaindvajsetih imeli betonsko gnojišče, najmanj pa v Peci, kjer sta bili le dve tretini gnojišč betonskih. Podobno je veljalo za stranišča: prevladovala so lesena stranišča, 2,6 odstotka hiš pa je bilo brez stranišč. Stranišča so bila zunaj, prizidana ali prosto stoječa, le v treh primerih so imeli stranišče v hiši. Prebivalci so se zvečine oskrbovali z vodo iz kapnic. Od tega je bila polovica kapnic filtriranih, ostala polovica pa nefiltriranih. Pogosto zasledimo podatek, da so se poleg z vodo iz kapnice oskrbovali tudi z vodo iz studencev; samo z vodo iz studencev so se oskrbovali prebivalci Podgorice, kar pa ne preseneča, saj je, kot je pokazal obisk te vasi letos, imela vsaka hiša svoj izvir.

Izdelava zobotrebcev je bila pogosta dopolnilna dejavnost malih kmetov in gruntarjev. Z obrtjo so se ukvarjali predvsem kajzarji. Pri tem so bili izjema mlinarji, ki so bili gruntarji ali polgruntarji. Kajzarji pa so se ukvarjali z zidarstvom, čevljarstvom, kovaštvom, mizarstvom in šiviljstvom.

Poleg golih statističnih podatkov in nekega splošnega vtisa pa nam popisni listi dajo tudi nekaj več. Čeprav ne zvemo ničesar o vzrokih stanja, pa vendar iz popisnih listov posameznih gospodinjstev lahko sklepamo o revščini, bogastvu, dobrem gospodarjenju, slabem gospodarjenju, želji po napredku ali vztrajanju pri tradiciji, o družinski zgodovini itd.

Oglejmo si nekaj primerov:

Udje št. 1

Kmetijo, 1/8 grunta, je gospodinja podedovala po stari materi. Ker je kot lastnik vpisan mož, je verjetno posestvo po poroki, kot je bila nekdanja navada, prepisala nanj. Da je dedovala vnukinja, ne preseneča, saj so bili kar štirje njeni strici in

dve teti v Ameriki; žal iz družinskega popisa ne zvemo, kaj je bilo z njenimi starši. Sodeč po dedovanju, je bila hiša verjetno zgrajena vsaj pred dvema generacijama, t. j. v 19. stoletju. To potrjuje tudi zidava – kamen, črna kuhinja in leseno, posebej stoječe stranišče. Hiša je imela samo eno sobo z eno posteljo za sedem ljudi. Stanovanjska kultura je bila na zelo nizki ravni. Z vodo so se oskrbovali iz studenca in skupne, nefiltrirane kapnice. Gnojišče je bilo odprto. Škoda, ker ne vemo, koliko glav živine so imeli, ker bi nam to lahko povedalo, kako so se preživljali. Pri hiši so izdelovali tudi zobotrebce.

Pece št. 2

Že ime Pri Kajžarjevih pove, da je bila tu kajža. Ostali podatki pa govorijo, da so tam živeli pridni ljudje, da gospodar ni bil skregan z napredkom. Hiša je bila zidana iz kamna, krita z opeko, v kuhinji je stal štedilnik. Gnojišče je bilo betonsko, stranišče prizidano k hiši. Vodo so dobivali iz potoka ali filtrirane kapnice. V štirih sobah so stale tri postelje, kar pomeni, da sta dva člana družine imela po eno posteljo. Starejša hči je bila šivilja, starejši sin pa se je učil zidarskega poklica. Z njimi je živela tudi mati gospodinje, ki je kajžo prepustila hčeri, vendar jo je le-ta prepisala na moža. Redili so tri glave goveje živine in dva prašiča.

Vrbiče št. 10

Grunt je za življenja staršev prevzel najstarejši sin. Hiša je merila 50 m², zidana je bila iz kamna in krita z opeko. Kuhinja je bila črna, obokana. Imeli so štiri sobe, za pet ljudi sta bili dve postelji – za dva odrasla in tri otroke. Pri hiši je bil mlin in iz opombe je razvidno, da se je vsaj pet rodov že ukvarjalo z mlinarsko obrtjo. Gnojišče je bilo betonsko, stranišče zidano.

Pri pregledu vseh teh podatkov iz leta 1948 nas je seveda zanimalo, kakšno je stanje danes, leta 1986, dvainštirideset let po obisku ekipe na tem območju. Odločili smo se za primerjavo dveh vasi – Cerovega, izrazito gruntarske vasi, in Podgorice, kjer so takrat živeli mali kmetje in kajžarji. Zanimali so nas isti podatki kot ekipo leta 1948. Pred odhodom na teren smo pregledali zadnji popis prebivalstva iz leta 1981, žal samo za Cerovo, za Podgorico ga nismo dobili. Uradni podatki se razlikujejo v številu prebivalstva, kvadraturi hiš in številu goveje živine.

Cerovo je gručasto naselje v kraški dolini kraj gozda pod Taborom. Je šest kilometrov oddaljeno od Grosupljega in dva kilometra od Ponove vasi.²⁴ K Cerovemu, ki šteje danes pet hiš (leta 1948 štiri hiše), sodita zaselek Studenec, ki ima danes tri hiše (leta 1948 dve), in Podlom z eno hišo. Ker za Cerovo št. 10, t. j. mežnarjevo hišo, razen popisa gospodinjstva tudi leta 1948 niso naredili hiš-

²⁴ Krajevni leksikon II, str. 125, Ljubljana 1971.

nega popisa, leta 1981 pa je bila hiša že prazna, ga v statističnih podatkih, razen pri številu in strukturi prebivalstva, nismo upoštevali. Iz zadnjega uradnega popisa smo za primerjavo uporabili velikost zemlje, ki se zaradi Zakona o zaščiti kmetij od takrat ni spreminjala, in velikost hiš, katerih resnično kvadratura pa bi dobili le s točnimi meritvami.

Od devetih hiš sta dve novi, ki sta ju zgradila sinova poleg domače hiše. Šest hiš je obnovljenih le na zunaj, prenovljena in prezidana je bila le ena hiša.

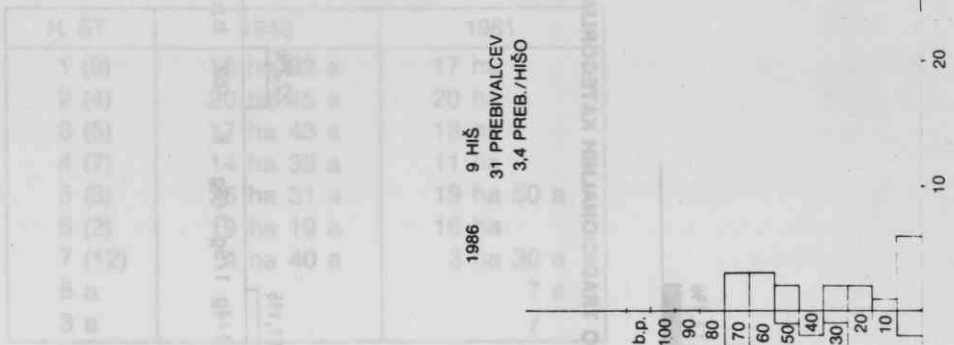
V vasi ni priseljencev, kolikor seveda za priseljence ne štejemo ljudi, ki so se primožili oziroma priženili iz bližnjih krajev. Poklicna struktura prebivalstva oziroma gospodarjev se od leta 1948 ni spremenila, pač pa so zaposleni oziroma v drugih poklicih vsi otroci razen enega, ki dela doma na kmetiji. Kmetije so izrazito usmerjene v živinorejo. Trenutno v vasi ne redijo prašičev, pač pa jih konec poletja kupijo in zredijo do zime za zakol. Vsi kmetje so kooperantje KZ Grosuplje, v katero oddajajo mleko in živino za zakol. Ukvarjajo se tudi s pridelovanjem krompirja, ki ga tudi prodajajo kmetijski zadrugi. Zemljo obdelujejo strojno; vsaka hiša v vasi ima traktor.

Leta 1948 je bila v vasi še ena črna kuhinja, danes ni nobene več. Pač pa so še vedno dve odprti gnojišči in štiri lesena prizidana stranišča, v ostalih hišah pa imajo t.i. angleško stranišče. Če je še leta 1948 prišla ena postelja na enega prebivalca in pol, pa imajo danes v vasi več postelj kot prebivalcev. Kljub določenemu napredku vasi – dogovarjajo se tudi o napeljavi telefona – je skoraj nerazumljivo, da vaščani še nimajo vodovoda, razen v zaselku Studenec. Uporabljajo kapnice, v hišah imajo hidrofore. Po pripovedovanju informatorjev so imeli možnost napeljati vodovod (vodovod gre mimo njihove vasi), vendar so bili kmetje z dvema kapnicama proti, kar med drugim priča o priseganju »na staro in dobro«, tolikokrat značilno za velike kmete.

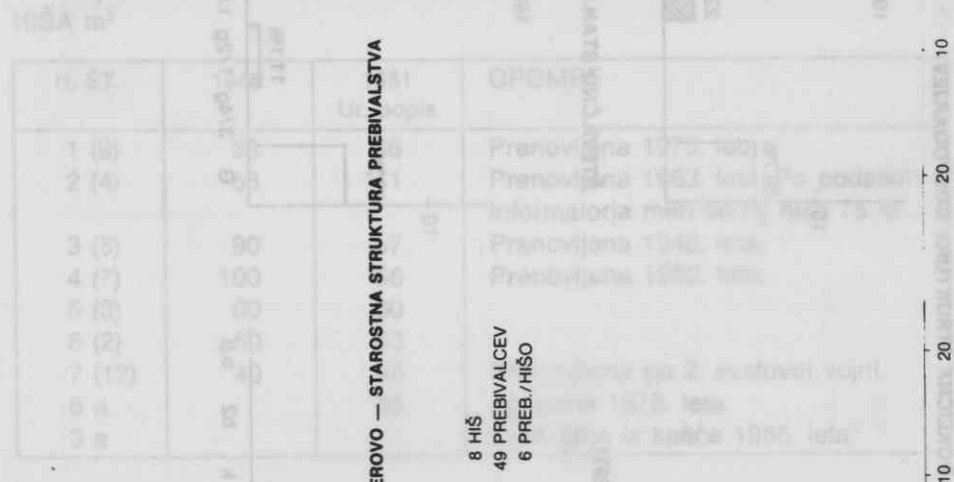
Novi časi se kažejo v modernizaciji kmetij in v problemu nasledstva. Kljub upadanju števila prebivalstva imajo vse kmetije zagotovljene naslednike. Vsi bodoči nasledniki so zaposleni, razen enega. Na vprašanje, ali mislijo službo ob prevzemu kmetije pustiti, smo dobili le dva pritrilna odgovora. Spričo zaščitenosti in velikosti kmetij se zastavlja vprašanje, kaj bo s kmetijami čez nekaj let. Vzrok ni samo bližina Grosupljega in Ljubljane, kjer jih je večina zaposlenih, pač pa tudi spremenjen odnos današnjih gospodarjev do izročitve posestva. Vsi gospodarji razen enega so po podatkih iz leta 1948 prevzeli posestvo za življenje prejšnjega lastnika – po »pismu«, sedanji gospodarji takšno izročitev odklanjajo in bodoči gospodarji bodo lahko prevzeli kmetije šele po smrti očeta ali matere, s testamentom.

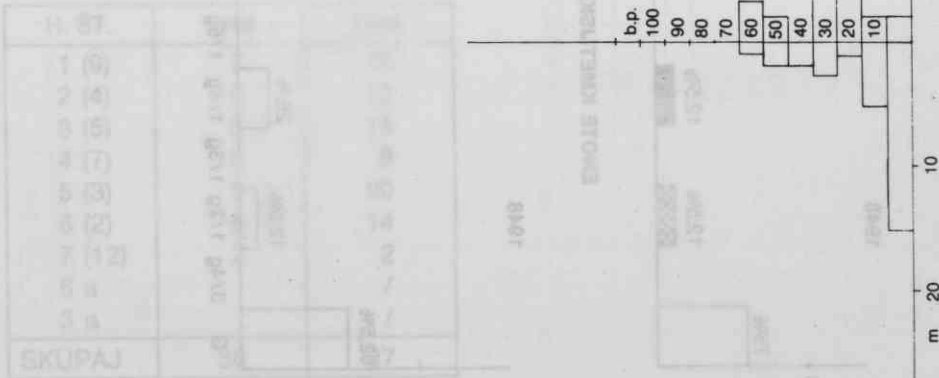
SKUPNA ZEMLJSKA POVRŠINA PO URAČNIH POPISIH

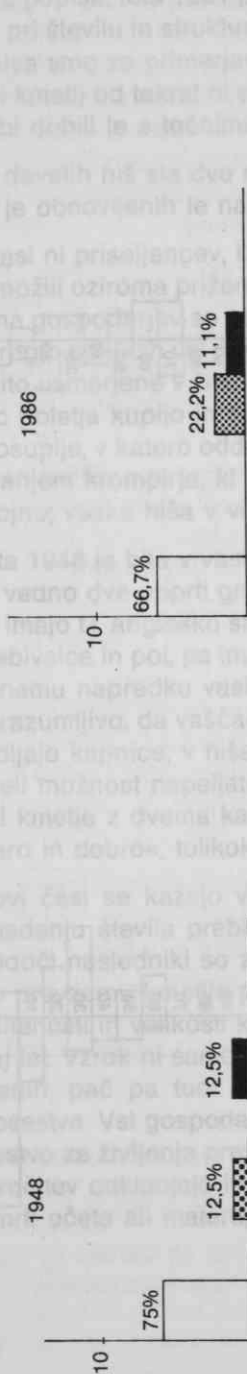
CEROVO — STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALSTVA

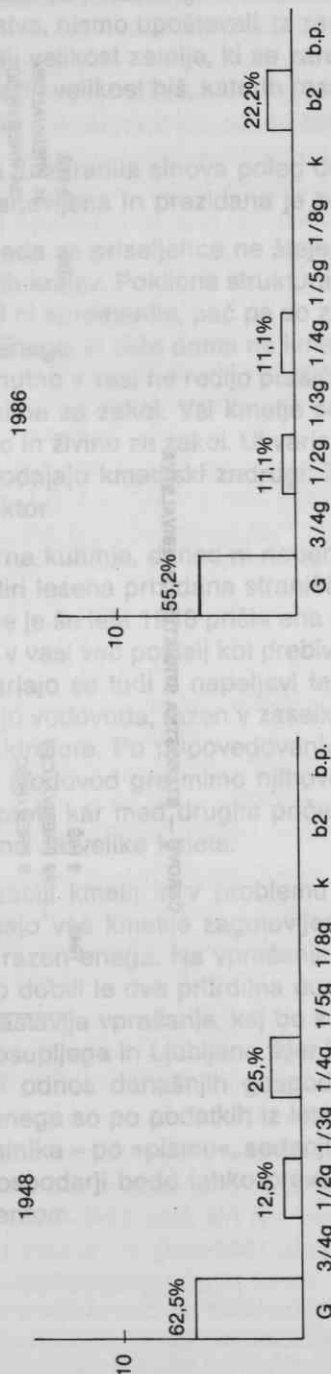
ŠTEVILO DOVEZENI ŽIVINE

POKLICNA STRUKTURA GOSPODARJEV

ENOTE KMETIJSKE POSESTI

ŠTEVILČNO STANJE PO TRADICIONALNIH KATEGORIJAH

SKUPNA ZEMLJIŠKA POVRŠINA PO URADNIH POPISIH

H. ŠT.	1948	1981
1 (9)	18 ha 92 a	17 ha
2 (4)	20 ha 45 a	20 ha
3 (5)	17 ha 43 a	13 ha
4 (7)	14 ha 33 a	11 ha
5 (3)	25 ha 31 a	19 ha 50 a
6 (2)	19 ha 19 a	16 ha
7 (12)	4 ha 40 a	3 ha 30 a
6 a		7 a
3 a		/

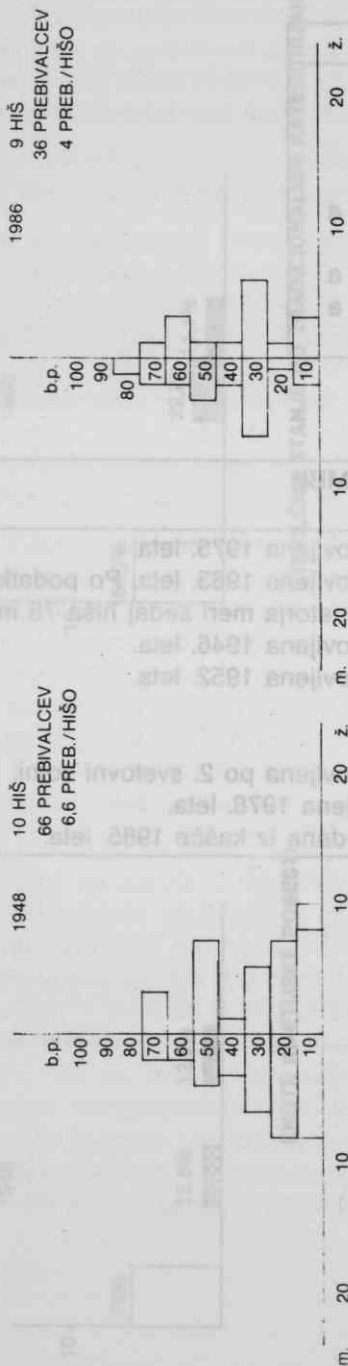
HIŠA m²

H. ŠT.	1948	1981 Ur. popis	OPOMBE
1 (9)	38	66	Prenovljena 1975. leta.
2 (4)	68	41	Prenovljena 1963. leta. Po podatkih Informatorja meri sedaj hiša 75 m ² .
3 (5)	90	57	Prenovljena 1946. leta.
4 (7)	100	56	Prenovljena 1952. leta.
5 (3)	60	60	
6 (2)	60	50	
7 (12)	40	46	Prenovljena po 2. svetovni vojni.
6 a		55	Zgrajena 1978. leta.
3 a		/	Prezidana iz kašče 1985. leta.

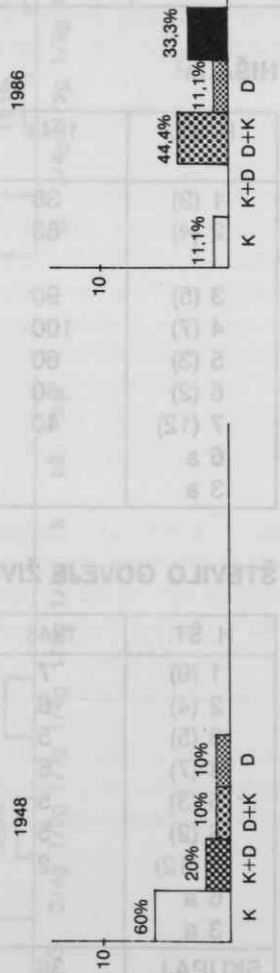
ŠTEVILO GOVEJE ŽIVINE

H. ŠT.	1948	1986
1 (9)	7	16
2 (4)	6	12
3 (5)	5	15
4 (7)	6	8
5 (3)	5	20
6 (2)	5	14
7 (12)	2	2
6 a		/
3 a		/
SKUPAJ	36	87

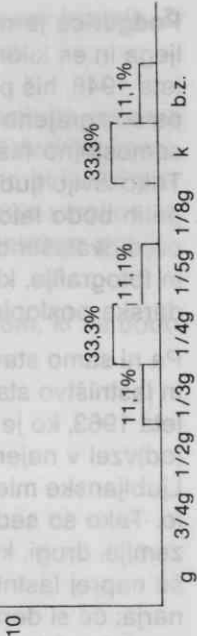
PODGORICA — STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALSTVA

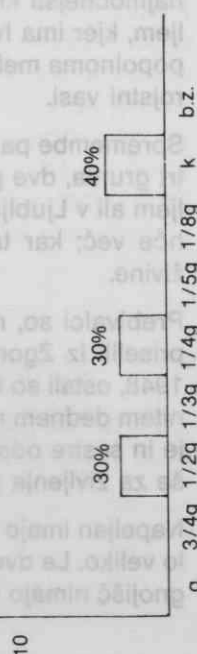
POKLICNA STRUKTURA GOSPODARJEV

ŠTEVILČNO STANJE PO TRADICIONALNIH KATEGORIJAH

ENOTE KMETIJSKE POSESTI

Podgorica je manjše gručasto naselje, šest kilometrov oddaljeno od Grosupljega in en kilometer od Podtabora.²⁵ Ima enajst hišnih števil, torej eno več kot leta 1948, hiš pa je štirinajst; od tega so štiri hiše stare in prazne, namesto njih pa so zgrajene tri nove. Dve hiši bodo podrli, iz dveh, izmed katerih ima ena še samostojno hišno številko, pa bodo naredili pomožna gospodarska poslopja. Tako živijo ljudje le še v petih hišah, ki so jih popisali člani ekipe, pa še od teh petih bodo letos eno podrli in sezidali novo. Tako nam bodo o podobi te vasi pred dvainštiridesetimi leti povedali nekaj le še podatki, zbrani s popisnimi listi, in fotografije, ki so jih posneli člani ekipe. Isto kot za hiše velja tudi za gospodarska poslopja.

Pa ni samo stavbarstvo doživelo tako velikih sprememb, tudi velikost posestev in lastništvo sta se precej spremenila. Največ je na to vplivala agrarna reforma leta 1963, ko je Agrokombinat Barje (sedaj Ljubljanske mlekarne) kupil oziroma (od)vzel v najem zemljo pod vasjo do ceste v Podtabor. Pašnikov in travnikov Ljubljanske mlekarne sedaj ne uporabljajo več, zapleteno lastništvo pa je ostalo. Tako so sedaj tisti, ki so za zemljo prejeli denar, najemniki svoje nekdanje zemlje, drugi, ki so svojo zemljo oddali le v najem in denarja niso prejeli, pa so še naprej lastniki. (Vsa razlika, ki še danes buri duhove, je bila v prejemu denarja: če si denar vzel, si bil ob lastništvo, če ne, si ostal uradni lastnik, zemlje pa nisi več imel.) Tako danes od treh polgruntarjev ni nobenega več (glede na lastništvo zemlje), pač pa sta še vedno dva nekdanja polgruntarja še danes najmočnejša kmeta v vasi, čeprav je eden po poklicu zidar in živi v Grosupljem, kjer ima hišo, tu pa si zida še eno in redi dvanajst glav živine. Kmetija je popolnoma mehanizirana. Po upokojitvi se namerava gospodar zopet naseliti v rojstni vasi.

Spremembe pa so doživele tudi kašče. Ena se je s priženitvijo povečala na četrto grunta, dve pa sta se delili na dva dela. Prebivalci so zaposleni v Grosupljem ali v Ljubljani, nekaj jih je v pokoju. Samo s kmetijstvom se ne ukvarja nihče več; kar tri gospodinjstva, od tega dva nekdanja kajžarja, nimajo več živine.

Prebivalci so, razen v enem gospodinjstvu, v katero so se pred sedmimi leti priselili iz Zgornjega Kašlja, domačini. En gospodar je še isti, kot je bil leta 1948, ostali so hišo in zemljo podedovali, največkrat brez testamenta, po zakonitem dednem nasledstvu. V dveh primerih se je zemlja delila, v ostalih so bratje in sestre odstopili svoj delež. Le v enem primeru je bilo posestvo prepisano še za življenja gospodarja.

Napeljan imajo vodovod, vendar uporabljajo tudi studence, katerih je v vasi zelo veliko. Le dve stranišči sta še leseni in eno gnojišče je odprto. Pri treh hišah gnojišč nimajo več. Črnih kuhinj ni več. Povprečno pride na vsakega prebival-

²⁵ Ibid, str. 153.

Inja Smardar

ca ena postelja, le v dveh hišah gospodar in gospodinja spita v eni postelji. Z izdelovanjem zobotrebcev in pletarstvom se ne ukvarja nihče več.

Primerjave bi bilo zanimivo narediti tudi za ostale kraje, v katerih bi verjetno dobili še bolj zanimive podatke (Ponova vas se je po številu hiš dvakrat povečala, v vasi Vino je zraslo pravo naselje vikendov ipd.). Sočasno bi lahko podatke iz leta 1948 dopolnili, kolikor je to še mogoče, z ugotovitvijo vzrokov za takšno stanje posameznih področij (npr. uvedba štedilnika, betonskega gnojišča itd.).

Vsekakor upamo, da bodo objavljeni podatki v pomoč etnologom, ki se bodo ukvarjali z raziskavami v teh krajih.

Znano je, da sodijo sani med zelo stare prvinske vrste ljudske kulture.¹ Zapisano je tudi, da doslej ne poznamo dejstev, ki bi nasprotovale domnevi, da jih je slovensko kmečko prebivalstvo uporabljalo že pred mnogimi stoletji. Vendar so kmečke sani na Slovenskem uporabljali po vsaj verjetnosti prevečan za prevažanje tovorov.² Tej verjetnosti v prid prča tudi obstoječa zbirka sani v Slovenskem etnografskem muzeju, ki je predstavlja v glavnem tovorna sani za prevažanje hlodov, drv, suha, kamena, gnoja in voda. Čeprav so se v posameznih krajih sani uporabljale tudi za osebni prevoz.³ O takim prevozu pišejo v nadaljevanju še trije posebni sedežni nastavki, ki so jih ob porokah in nekaterih drugih prazničnih priložnostih pripravljali na navadno tovorna sani.⁴

Med odkupljenimi »Dolincovimi«⁵ sani so dve lažje vzorne in ti za osebni prevoz. Od ostalih sani, ki oblikujejo enotno ravnino blizke tip kmečke sani in večinoma le tovarne, se zaradi obsejnega obseja, iz kolesnega krivajca, odlopažlo, obenem pa zbirki dopolnjujejo. Omenjeni predmeti pomenijo izredno muzejsko pridobitev: imajo natančno znane tovarne, sani in kolesnik (in njegov vozniček), znani so obalniki (kolar, kovač, sečevalci in sečevalci in čas izdelave; imajo pa tudi oblikovne kvalitete. Vse to vsebujejo dve bogati dokumentaciji, temveč tudi postopke razčlenitve obeh vrst sani: kolesnik, izdelovalci, vozničkom in sani.

LASTNIK - IZDELVALCI / SANI

Lastnik

Rod Dolencev izvira iz zaselka Kove bide v Selški dolini. Na hrbovskem planju, vulgo Pr. Dolancu, so bili toje bratje. V drugi polovici 18. stoletja je eden

¹ Schrader, Dr. Beschreibung der vormaligen Altgermanische S. Berlin-1829, 1872, 28-321-325.

² Makarovič, Gorazd: Slovenska ljudska umetnost. Ljubljana 1981, str. 349.

³ Bogataj, Janez: Promet, transport in komunikacija srednje Slovenije. Ljubljana 1980, str. 90.

⁴ Makarovič, Gorazd: Slovenska ljudska umetnost. Ljubljana 1981, str. 352.

Summary

Author has in her contribution examined part of the data, collected in the so-called statistic forms which were completed by first afterwar Ethnographic Museum field teams. As research itself, the production and completion of these forms indicated an important innovation for slovene ethnology.

Pa ni samo stavbništvo doživelo tako velike spremembe, temveč tudi kmetijstvo. Največ je vplivala agrarna reforma leta 1963, ko je Agrokombinat Barje (sedaj Ljubljanske mlekarnje) kupil oziroma (odjazel v najem) zemljo pod vasjo do ceste v Podtabor, Pašnikov in Travnikov Ljubljanske mlekarnje sedaj ne uporabljajo več, zapleteno lastništvo pa je ostalo. Tako so sedaj tisti, ki so za zemljo prejeli denar, najemniki svoje nekdanje zemlje, drugi, ki so svojo zemljo oddali, je v najem in denarja niso prejeli, pa so še naprej lesniki. (Vas razlika, ki še danes hudi duhova, je bila v prajemu denarja, če si denar vzel, si bil ob lastništvo, če ne, si postal uradni lesnik, zemlja pa nial več imel.) Tako danes od trah polgruntarjev ni nobenega več (glede na lastništvo zemlje), pač pa sta še vedno dva nekdanja polgruntarja še danes najmočnejša kmeta v vasi. Čeprav je eden polpolico zidar in živi v Grosupljem, kjer ima hišo, lu pa si zida še eno in radi dvajset glav živine. Kmetija je popolnoma mehanizirana. Po upokojitvi se namerava gospodar zopet naseliti v rojstni vasi.

Spremembe pa so doživela tudi kašča. Ena se je s priznanjem povečala na četrt grunta, dve pa sta se delili na dva dela. Prebivalci so zaposleni v Grosupljem ali v Ljubljani, nekaj jih je v pokoju. Samo s kmetijstvom se ne ukvarja nihče več, kar tri gospodinjstva, od tega dva nekdanja kajzarja, nimajo več živine.

Prebivalci so, razen v enem gospodinjstvu, v katero so se pred sedmimi leti priselili iz Zgornjega Kestja, domačini. En gospodar je še isti, kot je bil leta 1948, ostali so hišo in zemljo podedovali, največkrat brez testamenta, po zakonskem dednem nasledstvu. V obeh primerih so je zemljo delila, v obeh so bratje in sestere odstopili svoj delež. Le v enem primeru je bilo posestvo prepisano še za življenja gospodarja.

Napeljen imajo vodovod, vendar uporabljajo tudi studence, katerih je v vasi zelo veliko. Le dva stranišči sta še leseni in eno gnojščo je odprto. Pri trah hišah gnojščo nimajo več. Črnih kuhinj ni več. Povprečno pride na vsakega prebivalca